

DEMO- GRAFIK

T a ansvar

HÖKV!

DEMOGRAFIK Fanzine nr 1 [med bilaga] 2018
Barns och ungas grafiska röster om de stora frågorna

Producerad av Bild och form, Region Dalarna, www.regiondalarna.se

ISBN: 978-91-519-0220-3

Bokstäverna i demografiklogotypen är utformade under en workshop
på Konsthallen Meken i Smedjebacken

Omslagsbild "Ta ansvar höru!" av Elin Hansson, Noretskolan, Mora

Tryck: Printeliten Sverige AB, Falun 2018

RIOT

*När jag ser dig ser jag eld i dig
Du som kan förändra allt*

*Du har idéer, planer
tror allt går om man vill
Samlar, demonstrerar*

*Du som låser upp bojor
för hur man borde vara
tänker framåt och tittar i jorden
välkomnar alla*

*Står på barrikaden
Tvåtusentalssuffragett
Rosa Parks sa aldrig att det ska vara lätt*

*När du kommer och brinner
säger dom: skriv ett förslag
Om två år och några månader kan du få svar*

*När det är du som borde leda oss!
Det är ni som borde leda oss!
Led mig fel om ni vill, men under min livstid
Kan jag någon gång få bli ledd av nån som tror på nånting*

*När jag ser dig ser jag hur jag var
innan för många hade förklarat hur det fungerar*

Text: Annika Norlin

Hur kan vi bygga en hållbar och inkluderande framtid? Hur kan ungas kraft, samhällsengagemang och perspektiv på de stora livsfrågorna berika utvecklingen? I vilka samman- hang lyssnar politikerna och vuxenvärlden på de unga? Med vilka verktyg kan de synas och höras? Var får deras röster ta plats? Hur kan konst i form av text, bild och grafik bidra?

I demografiprojektet undersöker barn och unga, i dialog med konstnärer, konstpedagoger och samtalsledare, dessa frågor. Demografiprojektet synliggör ungas grafiska röster för beslutsfattare, politiker och vuxenvärld genom att ta plats i det offentliga rummet både fysiskt och digitalt inför valet 2018.

Demografiprojektet är ett samverkansprojekt inom Anoda Ung Konst, som drivs och finansieras av deltagande kommuner och Landstinget Dalarna.

Under våren har barn, unga och pedagoger samtalat om de stora frågorna, formulerat budskap och utforskat affischens möjligheter som konstnärligt och demokratiskt uttrycksmedel. Demografiken

händer i skolan, på fritiden eller inom ramen för kulturskolan, på den lokala konsthallen eller i en grafisk verkstad. Under sommaren utforskas demografiken ytterligare genom konstkolon, sommarlovsaktiviteter och feriearbetande ungdomar. Sammanlagt lyfter projektet fram budskap från cirka 500 barn och unga från tre år och uppåt. Merparten av länets 15 kommuner är på något sätt involverade i projektet.

Denna skrift samlar alla verk som skapats under projektets gång. Dessutom innehåller den dokumentation och reflekterande texter av personer som deltagit i projektet. Skriften överlämnas till politiker och beslutsfattare.

Innehåll

4-94 ALLA GRAFISKA RÖSTER

Affischer och bilder är framtagna under projektet i olika kommuner i Dalarna: Avesta, Säter, Falun, Leksand, Mora, Orsa och Älvdalen. Upphovspersonerna är i huvudsak barn och unga i åldrarna 3–18 år men även personer i olika åldrar med kognitiva funktionsvariationer inom satsningen See My Art. Lappar med budskap är formulerade av publik till Dalateaterns föreställning Utopia.

BILAGA

95 REFLEKTIONER ÖVER DEMOGRAFIKPROJEKTET

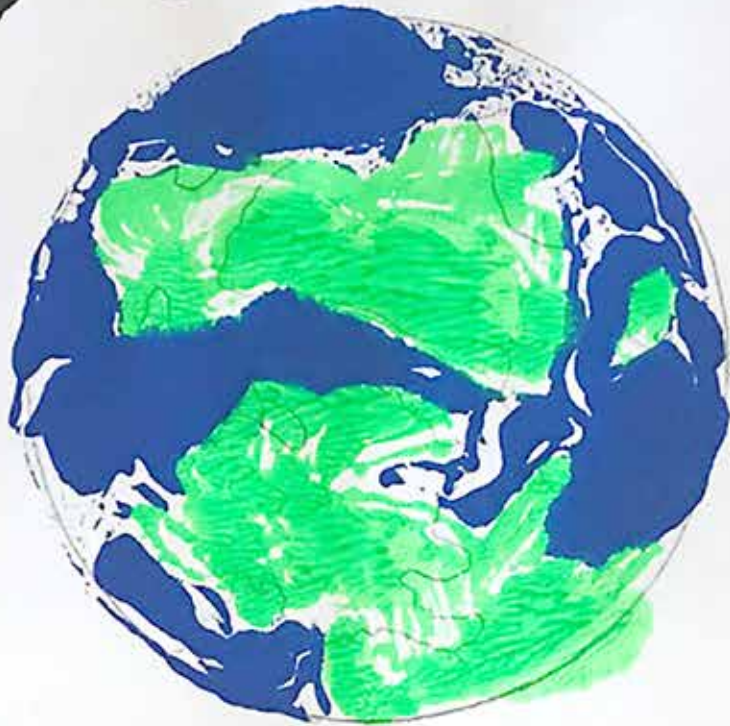
107 DOKUMENTATION AV MANIFESTATIONEN

114 DIY-DEMOGRAFIK – FILOSOFISAMTAL

121 DIY-DEMOGRAFIK – GRAFISK WORKSHOP

KOMMER

UNDEER

INJE PASIF

LIVET ÄR
VAD DU GÖR
DET TILL

SLAVEKI
Suger

DEMOKRATI
FÖR
ALLA

BÄTRE
SKOLN
AT

STO PPA
NÄT HÄT

STOPPA
GURRI

STOP
THE
WAR!

MINDRE
CIRKUS i
SVERIGE
!

STOP
THE
WAR

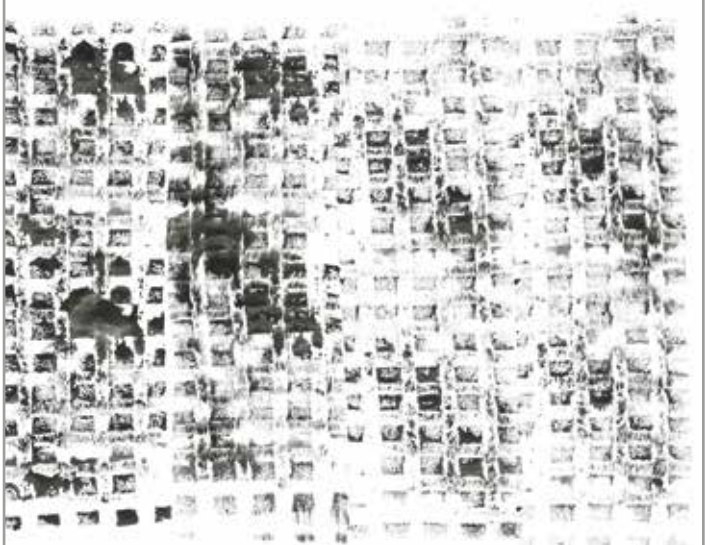
FRID
I
VÄRLDEN

B
MOBNING
BORDE /ska
INTE
FINNAS

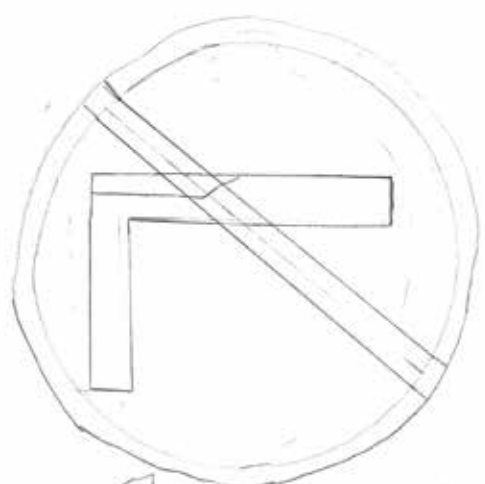
STOPPA
SVÄLTEN

AKTÄG
OCH MINSKA
VÄXTHUSEFFekten

ALLA
ÄRLIK
SAMVET
VÄRLD

STÖPPA
SÄLJA VAPEN

ATT SJUNING
ÄR STÄNING
OCH INTE
FAKE NEWS

ATT JAG KOMMER
FRÅ EN HUNDVALP

Jag hoppas att
alle länder i
världen tar ett
gemensamt ansvar
för fred, demokrati
o ^{en} hållbar planet
att leva på för
alle människor

Ingen mer krig i världen.
Vi ska inte mer ingått och
alla ska vara snälla mot
varandra.
För på jorden
sag till om det blir.

Världsfred
Gratis godis/chips

Jag hoppas att jag
fortfarande finns
och har det bra

att det ska ingått i
i världen
och att IS ska försvinna

Alla är
snälla mot
varandra

Att alla människor förstår
att just deras och
alltså våra behov är
viktiga och därför
förstår varandra
och utvecklar ett
intresse för att
samarbeta och

Att det inte ska
finnas krig.

Jag önskar att alla
gifter förbjuds i mitt
blåder jordklotet och
annars kommer vi inte
att överleva

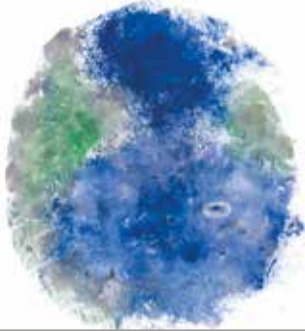
FILANS I
TILLVAEN,
MED ORGNINGEN.
/ALLT.

Rättvis

- Human djurhållning.
- Hållbar livsmedelsproduktion
- Inga krig.
- "Ren" luft - mindre utsläpp.
- Ingen fattigdom.
- Inget barnarbete.

FREDI
VÄRLDEN

STOP
BULLYING

AVGÖM

STOPP
A RÖKNING
NU.

STOPPA

DJURPIÄGERI

SAVE THE
WATER

NO TO RACISM

Ta ansvar

HÖRU!

IPADS
ISTÄLLET
FÖR
DATOR!

FRED PÅ
JORDEN

STOPPA
DJURPLÄGERI

IPADS ISTÄLLE
ET FÖR DATOR-
ERI!

STOPPPA

CANCER

PLEASE
HELP

THE
WOLVES

DETTA HAR
GÅTT FÖR LÅNGT

VET DU HUR MYCKET
NATUREN HJÄLPER
DIG?

Att vi ska
vara mer rädda
om miljö.
Annars har
vi ingen kvar

mindre angelser.

Fred på jorden
alla ska kunna
vara fria och
andras frihet

Fred på jorden.

Cancer och andra
obotliga sjukdomar
finns inte.

Kärleken
är
fri och
det som hålls
som det viktigaste

Att det skulle vara
fred, utan krig i hela
världen.

Att jag få rentill
Rätt

~~Att jag ska kunna~~
Mindre stress och fler
händer hos
människor.

Fred i världen.

Jag skulle vilja förändra
människor i världen

Jag vill förbättra livet
här i Sverige

fred på jorden.

2048 får alla
barn i hela Sverige
lära sig tjunga,
spela instrument,
måla, spela teater,
skriva poesi,

Alla ska få spela

Trygghet för alla
barn.

Att hitta medicin
till sjukdomen

Cancer

Jag hoppas att fler
är fria och att världen
mer är fred.

Jag hoppas på
• Fred
• Att alla sjukdomar
• Att alla barn ska
kunna förstås.

En värld
utan krig

NåGonting
är fel när
en 15 åring
känner sig
missly^{KAD} för
ATT hon ENDAST
är Go^D känn^D
i ALLA ämnen

BORT MED PLAST - DEMOKRATERNA

PLAST ÄR
DÄLIGT FÖR
MILJÖN!

Vi vill få bort
all PLAST i Sverige

Vad väljer du:
Vara rik eller
Rädda miljön?

Tänk på luften!

Hur kommer luften se ut i framtiden?

Vill Du

Leva i En

Soptipp?

TILLSAMMANS

Räddar VI NATUR & DJUR!

RÄDDA

ISBJÖRNARNA

MINSKA

UTSLÄPPEN

Omni tar mer ansvar
förskräpethis slänger
runtersånifår mer

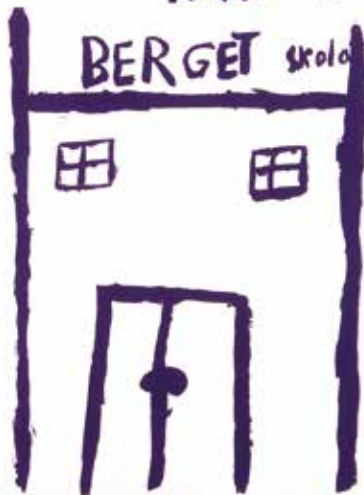
frihet

BÄTTRE

PFÖR ATT HÄLLA

FOKUS I SKOLAN!

MER POLISER
SÅ ATT VI KAN LÖSA
MER SEXUELLA
TRAKASERIER

MER POLISER
SÅ VI KAN LÖSA
MER BROTT!

Släng
inte skräp
i naturen
för då dör
djuren

SORTERA DINA
SOPOR FÖR
EN

BÄTTRE

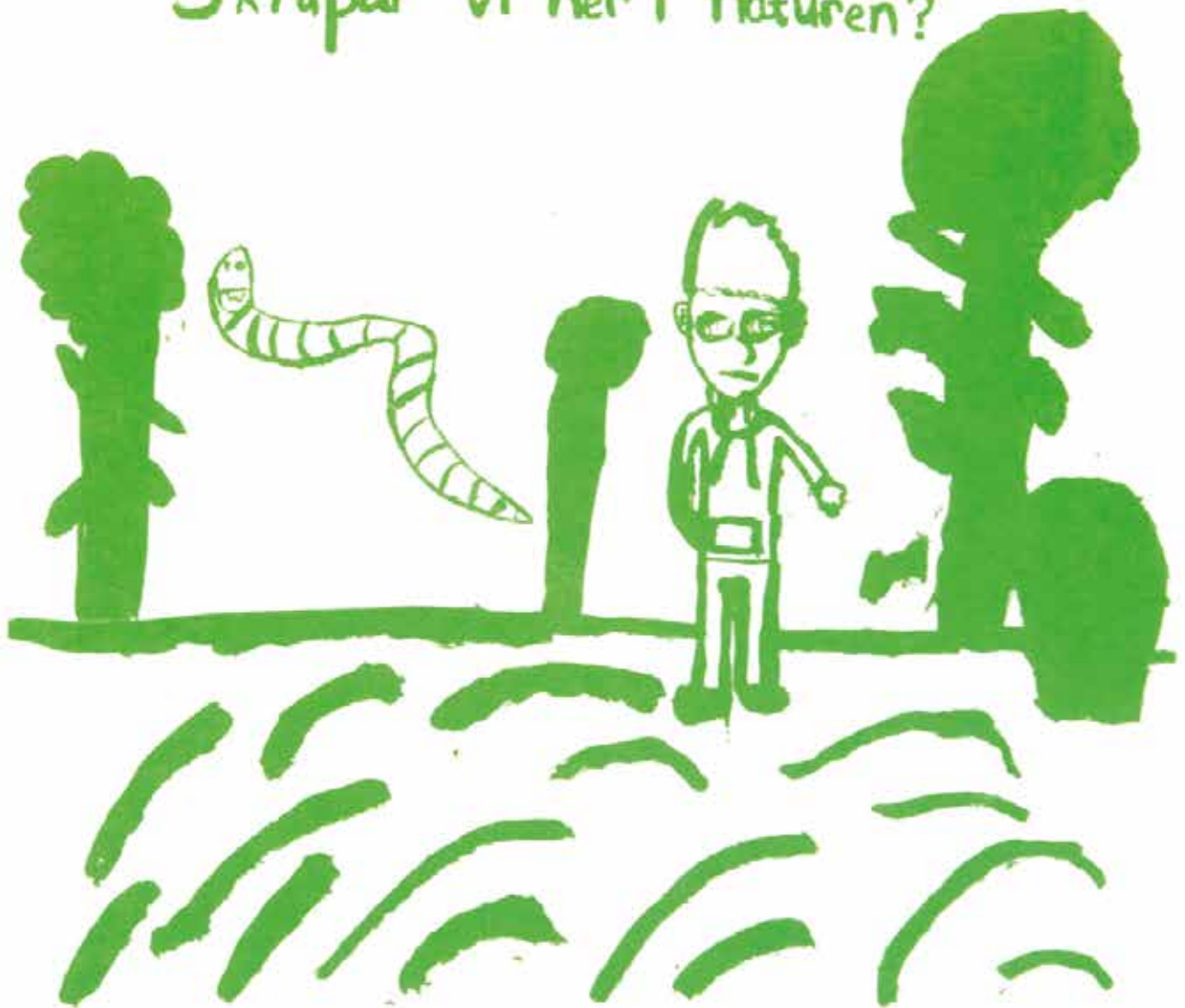
MILJÖ

VARFÖR

Skräpar vi ner i naturen?

DONTSKRÄPNER

ANSVAR ÄR BRA

FÖR ATT MÅ BRA

SOVA 9 TIM

OGH ÄTA MICKET

sorterna skam-
an också gö för
att miljon ska md

BRÅ TA ANSVAR FÖR

DU SJÄLV, OCH ÄVEN
DINA BARN.

STOPPA KRIG!

SLÄNG

PLAST & I SÖPTUNNAN!

Think Like an animal

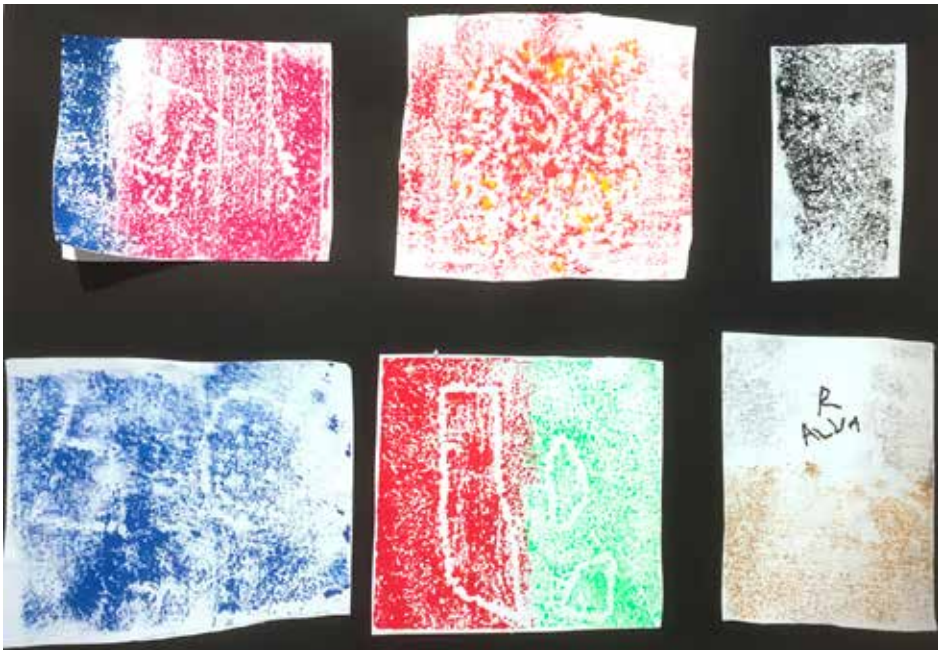
HELP the earth

RÄDDA DJUREN OCH NATUREN

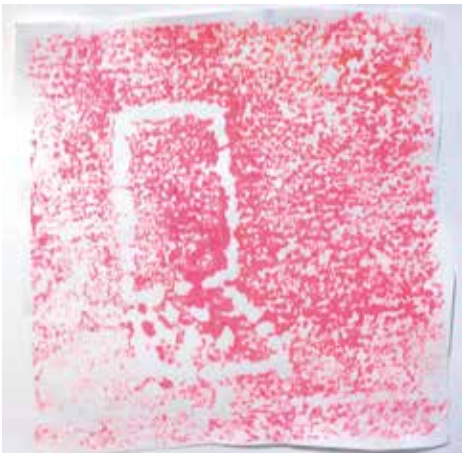

Jag vill att det inte ska vara krig eller att det blir krig. Jag vill även att alla djur och människor har det bra. Jag vill också att människor förstår att djur också har ett liv.

Det är viktigt att alla barn kan leka!

Att inte man ska bråka!
att alla får vara med!
Att man inte puttas, knuffas, bits!
Att man ska ha roligt!
Att man ska bestämma lekar tillsammans!

Att alla barn har nagellack!
Att alla barn har rent vatten!

Att alla barn får pyssla, rita och måla!

Att barnen ska gå i skolan, dagis och vara hemma!

Viktigt att barnen borstar tänder och håret, och äter mat!

SF

Att inte man ska bråka, slåss och inte slåss i ögat!

Fiskar!

Att barnen har mat!

Orsäsjön!

Traktor!

Pojken och hundbenet!

Bilar!

Att man kan få en spruta, så barnen inte blir sjuka! Äta mat så man blir större!

Demokrati!!

inte krig
i världen

A more compassionate
society

Att världens gränser
suddats ut och att
alla tar ett gemensamt
ansvar för jorden;
bekämpa fattigdom, toka,
vattensor.
Att videla på resurserna

Jämställ
för kvinnor och
män.

Att vi lever i små
fredliga samhällen
- relativt själv-
försörjande
- lite fattigare
på pengar men
mer gemenskap.

Att vi tänker mer på
miljön & släpper ut mindre
giftiga avgaser.

Fred på jorden

Medborgarlön har gjort att
alla känner att det finns
lika villkor och det har
lett till kreativitet och
samarbete. Nya uppfinningar
och innovationer har gjort
att jorden är i balans och
harmonisk. Respekt och
glädje. Nya arter uppstår
och det finns hopp!

Skola för alla
(kunskap förändrar)
En vänlig värld

Vi ska hitta på något
sätt så att vi kan
leva på jorden hur
länge som helst. Vi
ska ha bra vindrar
och solrar.

Att få bestämma
själv
Att (v) frihet

~~Inte krig~~

Inga krig

Jag skulle bestämma
att jag skulle få
engruppförskole som ska
stoppa klimatförändringarna.

Fred på jorden

Jag skulle vilja att FN var mer
mycket än de har nu. T.ex
så ville de ha vapenvila i
30 dagar i syrien och alla
nationer gick med på det
men det bombades ändå.
Jag skulle även vilja att nationer
inte förstör lika mycket av
träd och djur utsläpp.

Gratis bus för
barn

Förälskelse,
kärlek och omhändertagande
mellan alla människor
på jorden och
i världen. Vi ska
i sig själva

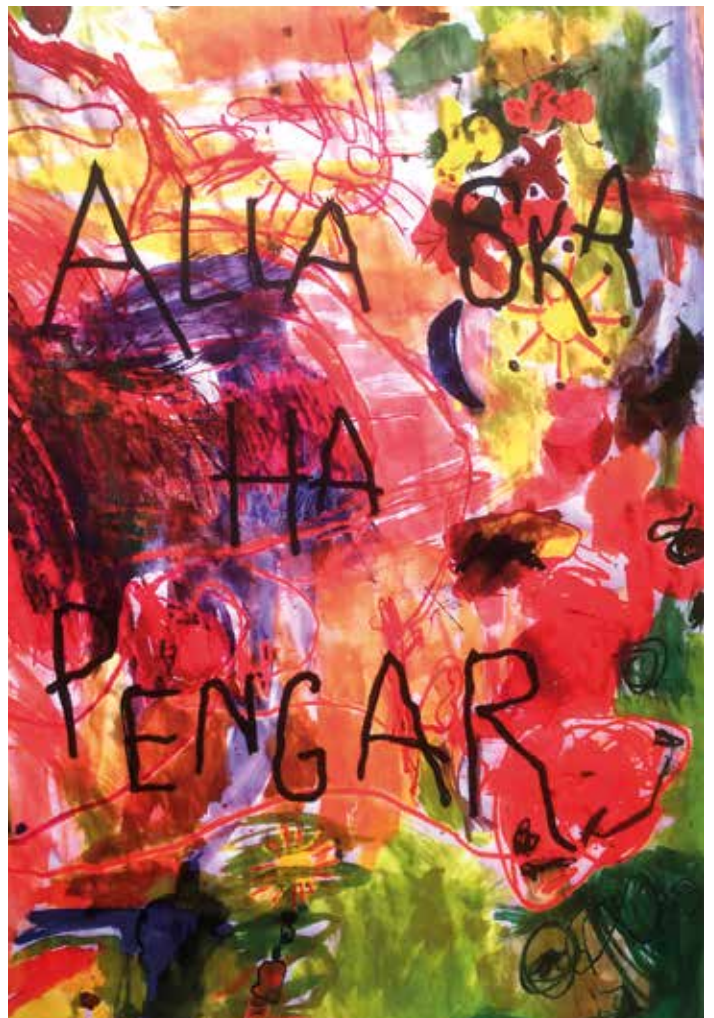
FRED

Jag vill se
en ren och
hälsoen miljö
fri från droger!

Vi tar hand om varandra.
En värld som fokuserar
på medmännisklighet och
allas lika värde, mindre på
pengar och makt.

Ingen krig / Fred i hela
världen

Ja att man inte skulle
skräpa ner så mycket
som man gör idag, och
att det inte finns lika
många rasister, och
så ska man behandla
alla ~~utan~~ som man
vill bli behandlad
själv ☺

okänd person

Alla krig är slut
Världens förmögenheter
har fördelats på ett mera
rättvist sätt (än idag 2018).
Ingen behöver fö cancer
Inga barn ska behöva lida.

~~Att det inte~~
Att det inte
finns några
krig i världen,
och att det
finns mer att
alla.

Alla människors lika
värde

Fred på jorden

2018

Jag vill att alla
människor är snälla
mot varandra

Jag vill att vi
bunkar och mörar
om jorden och stänger
smärt.

Inga krig och konflikter
Ei gör jag många
andra problem, men
så jag som du gör

Inga vapen
inga krig
Jämnställt
Mindre slakt av djur.
Bevara naturen

Förbjud vapenindustrin

Att det ska bli mindre
utsläpp och mer
elektrisk bil. Smarta bilar
Bilar, flygplan, tog och
bussar.

Att en person jag
(känner) levde.
Att man/alla tränar
mer fysiskt istället
för att åka bil
som påverkar miljön
negativt.

Att alla husdjur
som är döda som
jag ägde levde.

BLACK POWER

Etik
moral

تسمى ان اعتمد في الامور
ديناية وبتعلمه عند العرب
وانتم ايضاً ان اذله الناس
عالم كل دراستي واكون تفضل
منقول في رسالة الناس

Jämställdhet &
Jämlikhet på
något

En värld i
himmel mesten djur
Människor & vater

Att jag
får vilja
Ma jag vill
När jag
är stor.

Alla är lika mycket
värld. Människor som
djur.
Att vi lever i symbios
med naturen.

Fred på
Jorden

Billigare chips

ATT JÄMSTÄLLD
UPPVÄG

Mina
dottrar
ska få
samling
mån / killar som

Jag hoppas att
sag bli ett faktum
i framtid
and help the world
for every
one
die in the
world

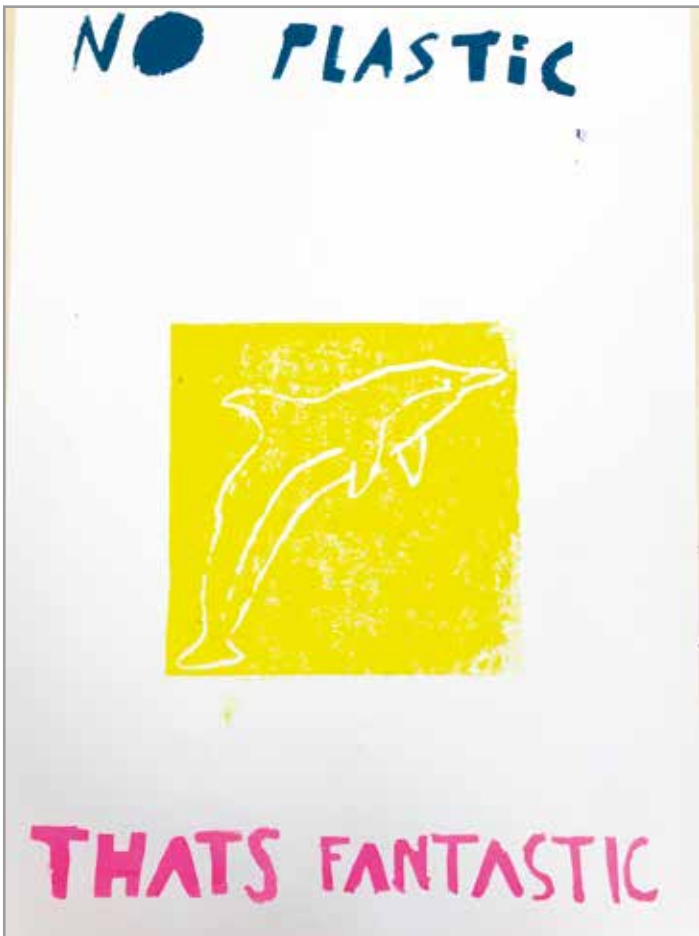
Alla blir
respekterade
oavsett vad

FRED PÅ
JORDEN

Sermit och
Leenden

Att människan
borjar använda sin
anpassningsförmåga
inför ett bättre

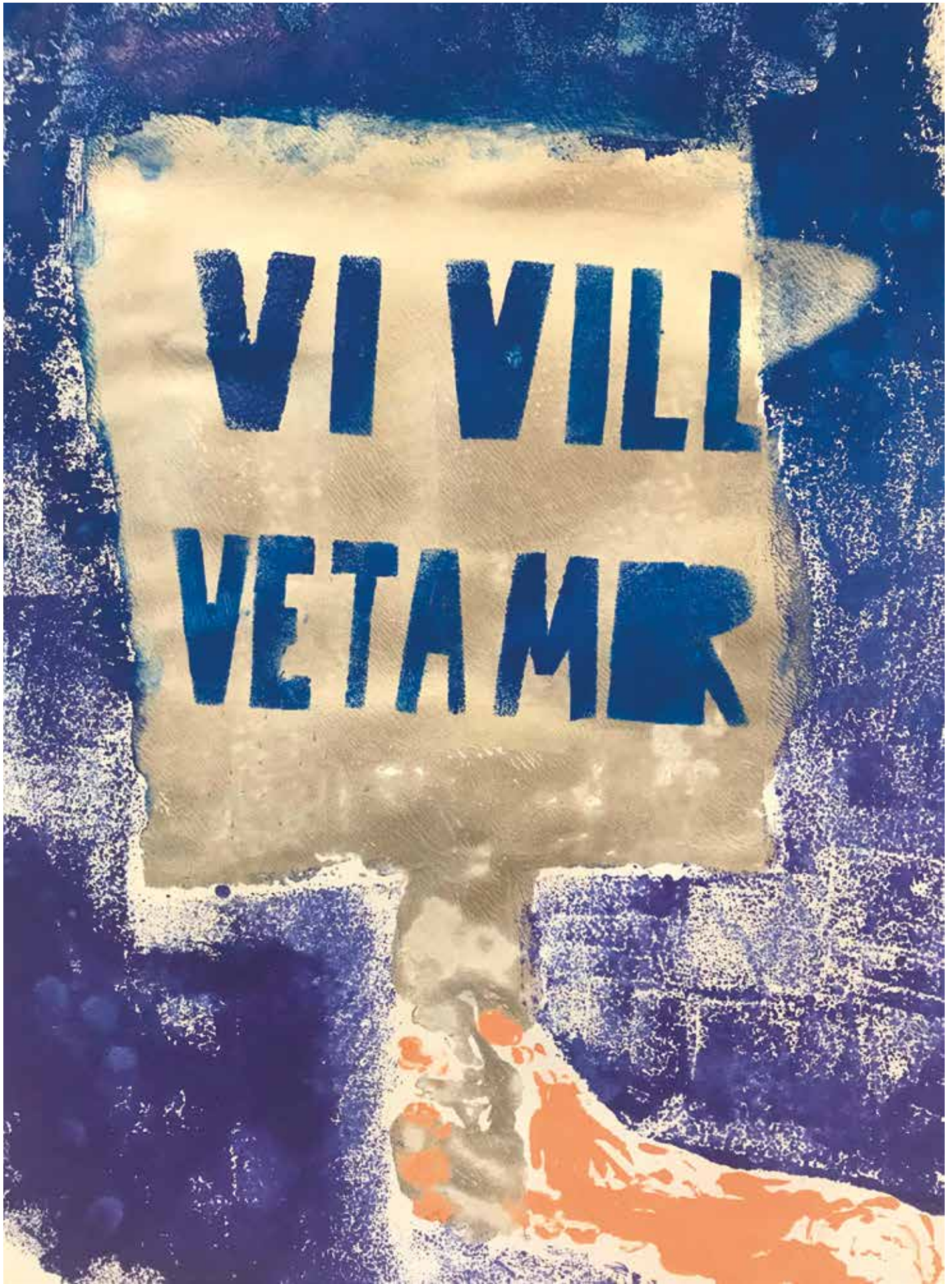

NÖDVÄNDIGT

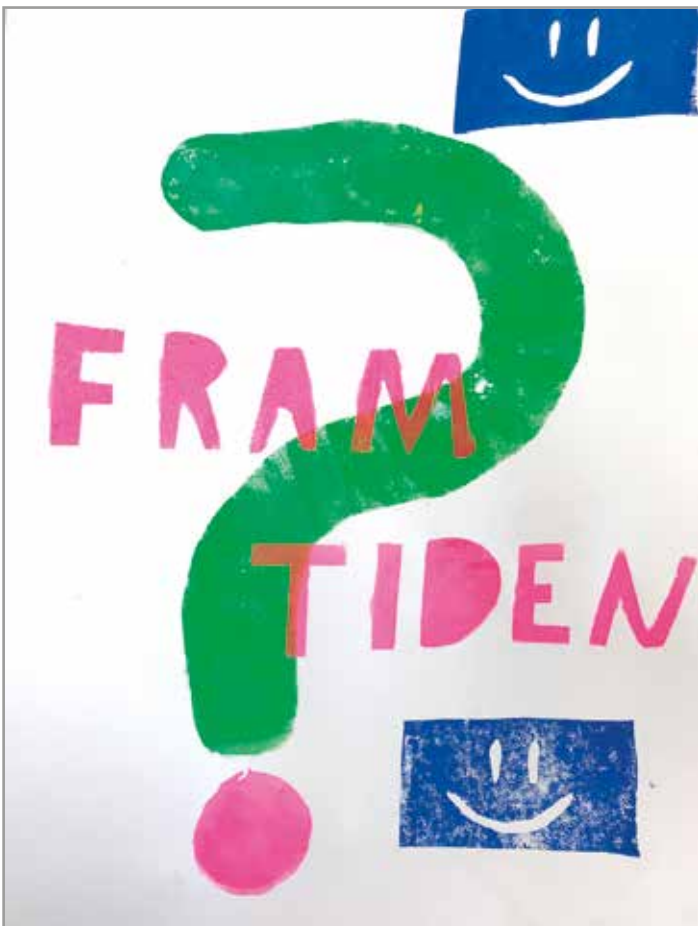
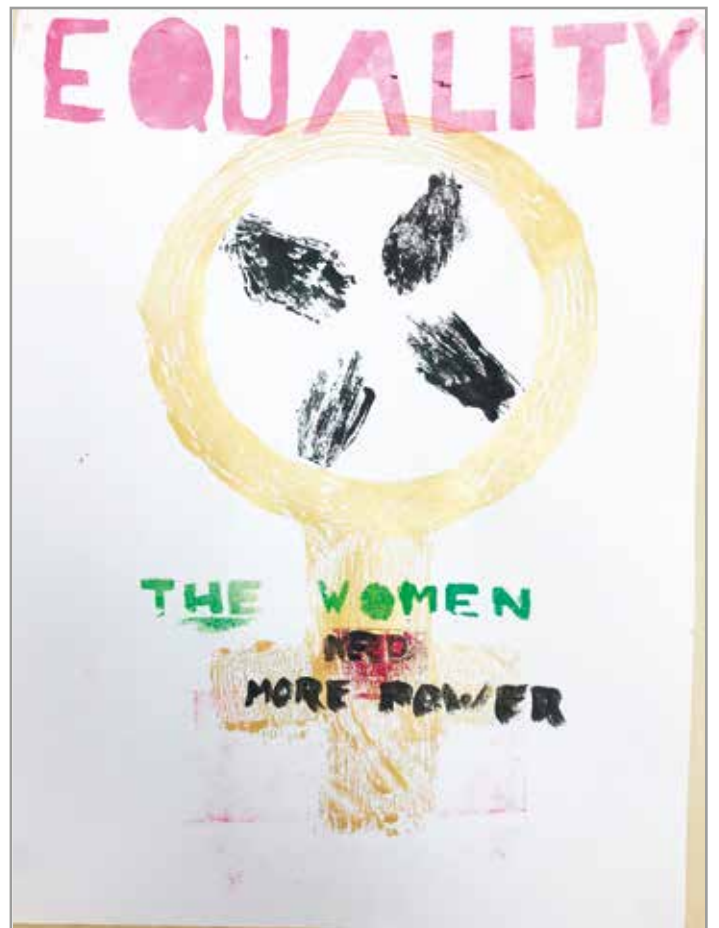
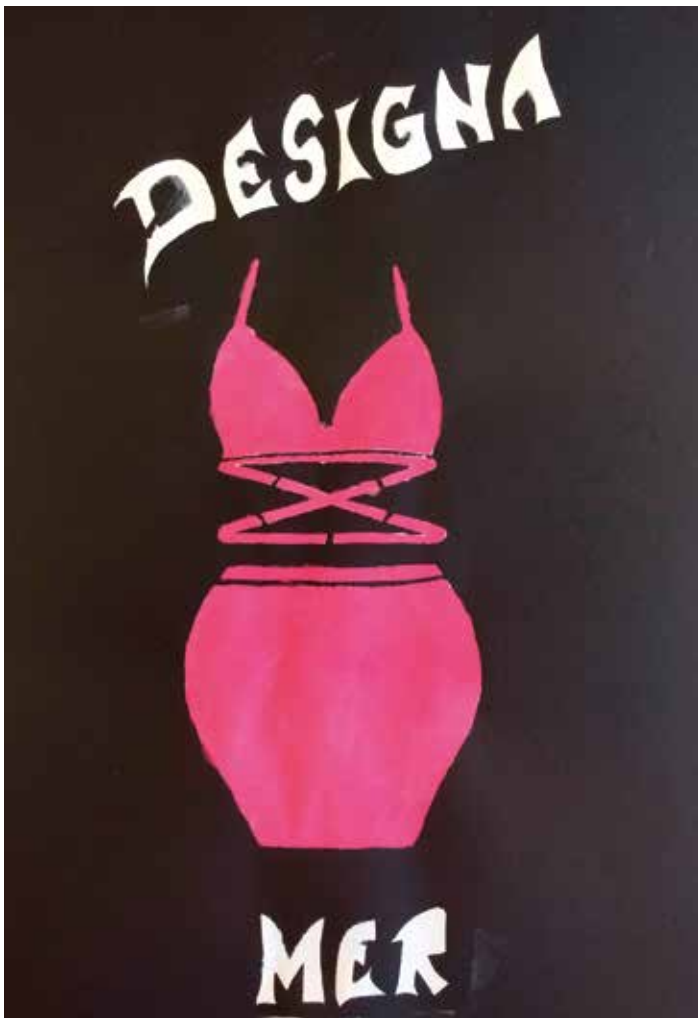

**MEN INTE
GRATIS**

Att alla människor
är lika mycket värda.

Öppna
gränser

Fred på jorden

Slut med alla orättvisor

fred i världen

Fred mellan alla länder
oavsett religion och färg.

JÄMNLIKT

Mindre utsläpp
renare miljö

Mer Integration
med pensionärer, nyantända
barn, unga, alla människor.

ATT ALLA RESPEKTERAR
VARANDRA

inget mer mobbing mot
barn eller vuxna för ut dom
kanske ser ut på ett sätt eller
att dom har svårt med vissa
saker ♥

Fred

Att krig - Skulle
sluta och att fetta
skulle få lugn. Att rasister och
nasiter och diktator skulle
sluta behandla människor illa.

Stoppa djurplågeri

fred på jorden.
alla delar med sig,

Bättre vapenlagar
i världen

Alla är sams.

En värld med respekt
för människor, djur
& natur.

Att man accepterar
andra vad dom tycker
och tänker

ATT VI
BEHANDLAR
VARANDRA
MED
RESPEKT

ATT MÄNNISKOR,
SOM DO OCH JAG,
TAR MER AKTIV
DEL FÖR ATT
PÅVERKA
SAMHÄLLSUT-
VECKLINGEN!

Att varenda en
inses att vi nu be-
höver göra allt för
att stoppa den glo-
bala uppvärmingen

كل ليلة تسوي
السر لو كسر و احكي
وياتي فومنايد
أمي الصبر صحتك
البياتي
Ali Alawati

Att män
respekt var
kunnor & olovat
kroppar
#mette

my mom i m ready
alone without
you
"we will meet"
Muthana salah
att

Metoder att
lösa samhällets
problem.

Jag var älskad till min mamma
och pappa jag var deras
dötter när jag var liten.
Jag älskar min mamma
och min pappa.
Det är min stora utmaning
Jag kan jag är en
ensam pojke i hela
världen

Allt gånst!

Jag hoppas att
avsluta krygg
i mitt hemland.

Alaa Chalabi
FRA IRAK.

ATT POLITIKERNA
IMORRON, PÅ
ALLVAR, INSER
KLIMATKRISENS
ENORMA ALLVAR
OCH TAR DE
NÖDVÄNDIGA
BESLUTEN!

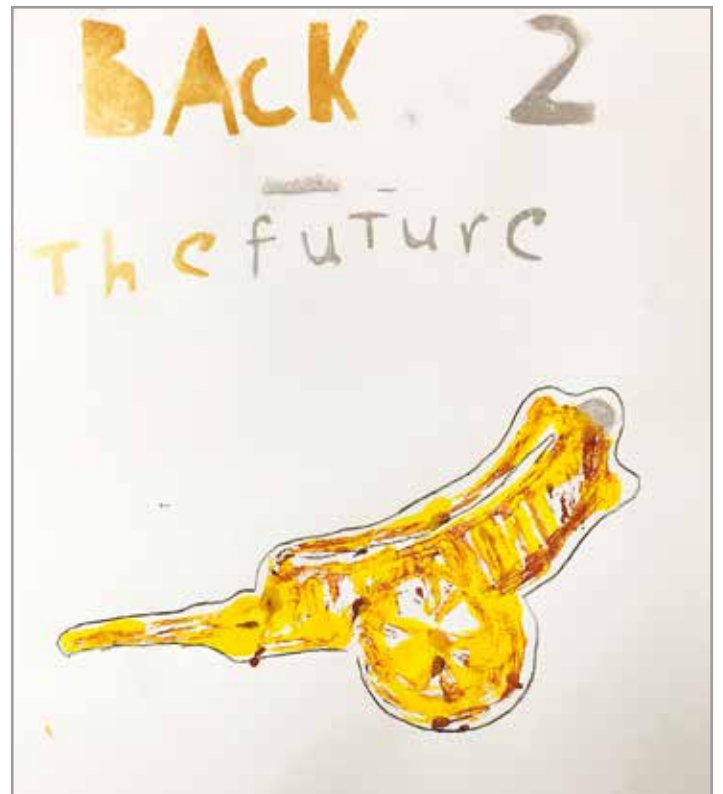
FRED PÅ
JORDEN!

Att alla får vara
sig själva

SAVE THE SEA

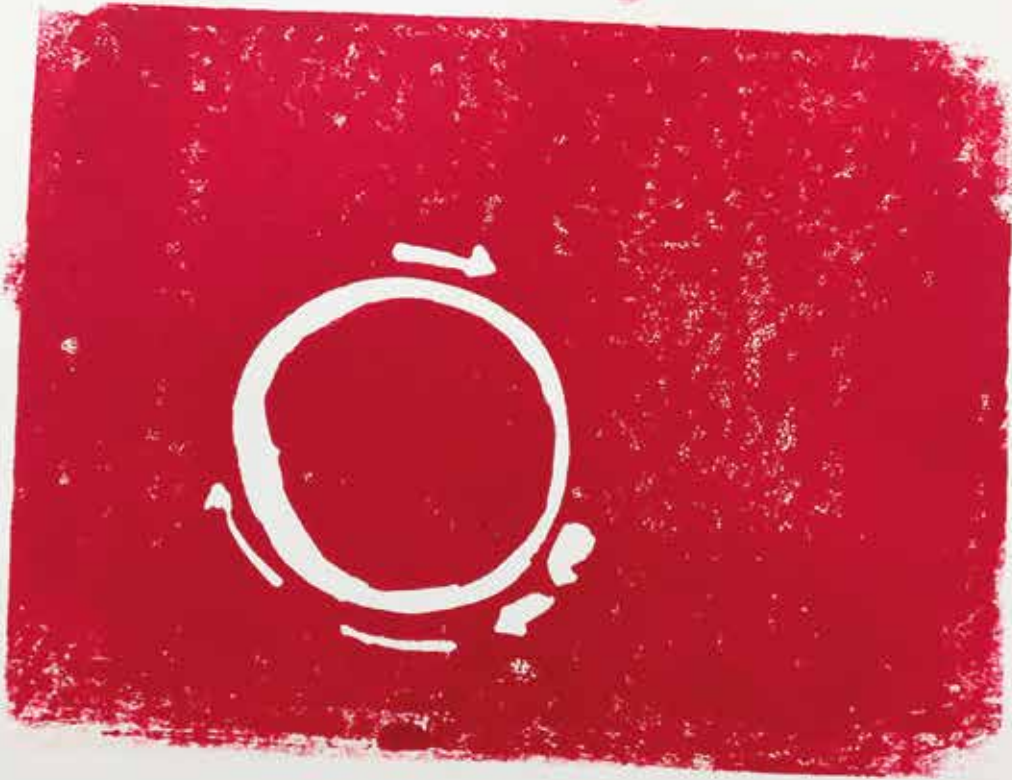

DEN

ONDA

LOOPEN

Fred på jorden

Fred ♡

Jag hoppas att
alla fossila bränslen
är borta.

FRED

Jämställdhet
mellan alla, mellan
religion, etnicitet
och nationer

~~mindre~~ mindre avgas

Världens
fred

fred
jämställt ~~lära~~
smarta re elektron
smarta re läroplan

Inga krig!

Jag hoppas på
fred i världen.
SLUT PÅ KRIG

Att allting kommer att lösa sig.

Att man inte släpper ut
lila mycen avgaserna

- Slut på ~~de~~ kärnkraften
- Skärpta vapenlagar i USA
- ~~minskad~~ minskad global
uppvärmning

Fred, frihet
humanism råder
Alla mår bra
Jorden mår bra
Ingen rasism
Inga krig

Jag hoppas
att det inte är krig
i världen.

Fred & bättre miljö

Jag vill att det ska
vara fred på jorden.

~~Et~~ soligt är ~~ö~~

Jag vill att
det ska bli ~~ett~~
fred på jorden
och jämlikhet.

Jag hoppas att alla
familjer ska kunna
ha bra jobb, bra lön
för att ha råd med
mat.

Bättre ~~miljö~~, klimat

Jag hoppas att det ska
vara gladare.

Inte lika mycket avgas
Fred på jorden
Inte lika många som
är fattiga utan ser att
de mår bra job

- Inga krig
- Jämlikhet
- Ingen fattigdom

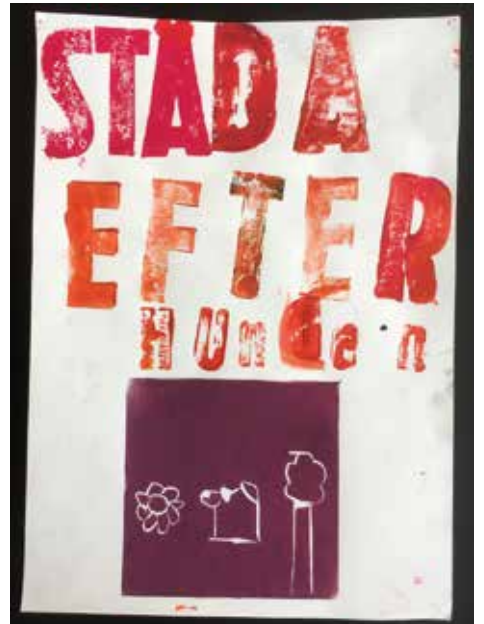

DU ÄR

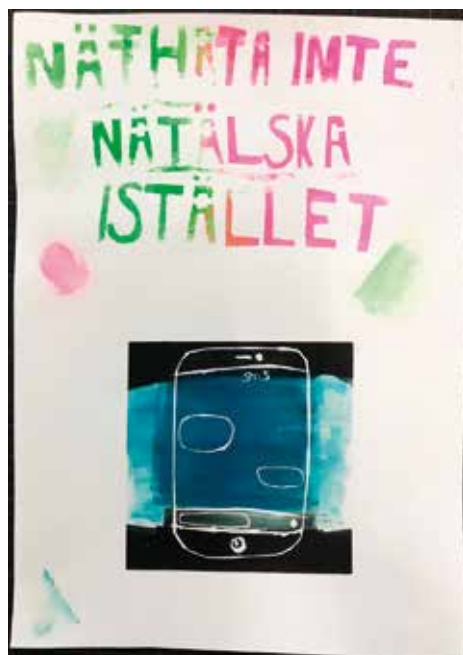
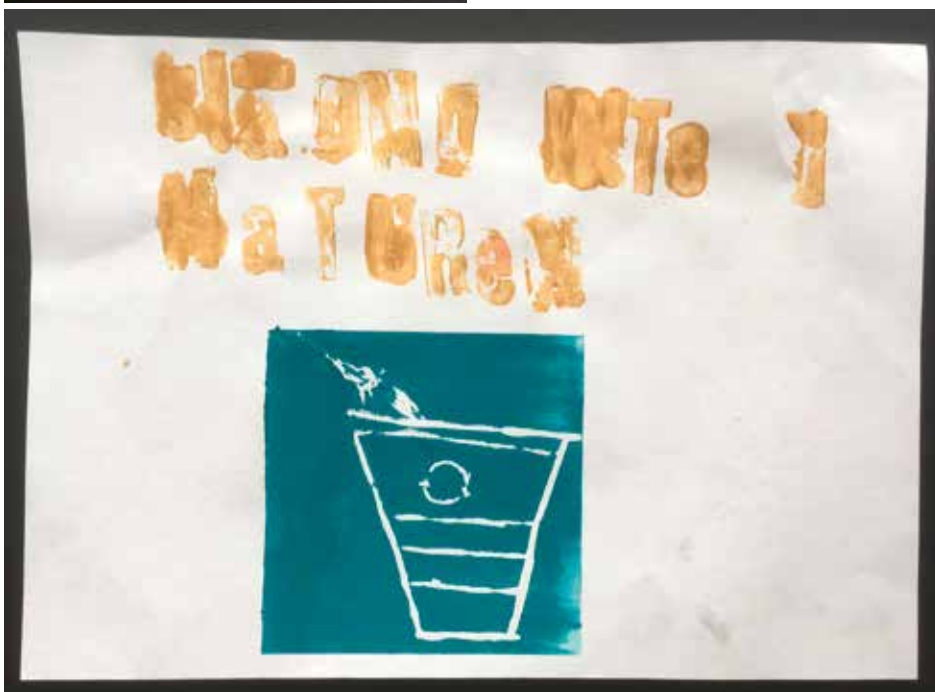
underbar

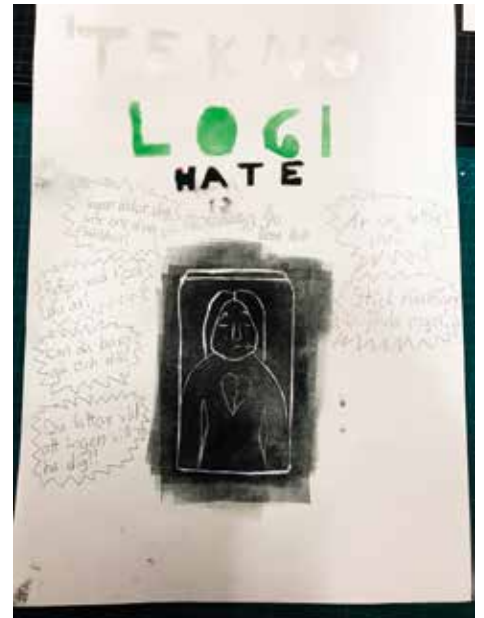

inga

krig

film

för

alla

- Slut på fattigdom & svält
- Förnybar energi
- Skulle vilja ha en egen familj
- Flygande bilar

All naturkatastroferna
försvinner. Och att det
inte finns någon fattigdom.

Jag vill att jag ska må
bra

Jag vill att det ska vara
fred på världen
Sådana som finns ska vara
mycket säkra, så att de inte
kan dela världen på
något sätt.
Alle ska få någonstans att
bo.
Det ska inte vara några
flytttagor.

Ben sirt bilar
för borden bara
elbilar är tillåtna

Fred på Jorden

Allt borande blir större
och finare li.

Att det finns
Att det inte är
någon ora om nåt
dåligt för vår jord.

Att alla ska vara lika
mycket värda

Tecken på
Slut på djurplågar
och misshandlar

ALLA SKA HA SAMMA
~~...~~
MÖJLIGHETER!

Alla människor ska
kännas värda.

Alla människor ska
finna att de får
vara den de är

Mer kärlek till
alla

Allting är gratis

Fred på Jorden
alla ska vara lyckliga
Allt ska vara gratis
inga naturkatastrofer

Jag vill att
alla i hela Sverige
får ett PSU.

Mycket saker
minskas och krimin
eter

ATT MAN KAN
ÅKA TILL MARS
OCH BO DÄR

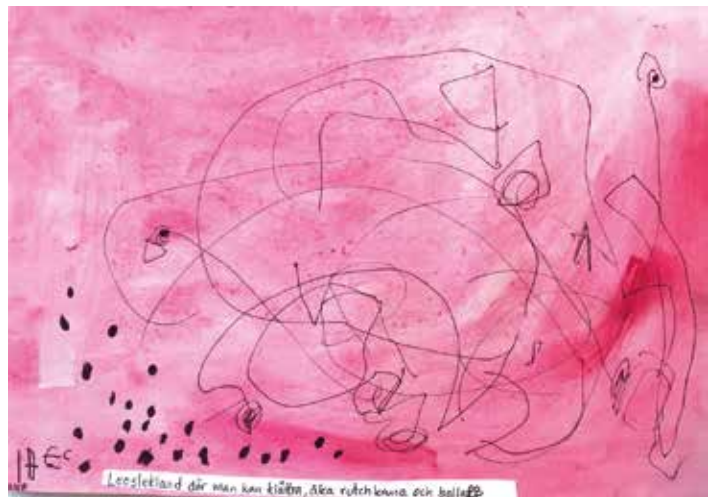
~~...~~
Slut på världskrig

Vi har lärt oss
att leva hållbart
och jorden blir
stenställd.

Timmerlastbil med kung

• NÄR SÅG SKA GÅ OCH LÄGGA MÅS

• NÄR KAN MÅS SOM KAN VILL

• NÄR MAMBA LAGAR MÅS

• ATT FÅ SOVA SREPHYO MAMAMA

Jag är stark, glad, harmonisk
frisk, och arbetar med
hållbar utveckling av
både människor och
natur ♥

Jag hoppas att det
blir fred på jorden
Alla naturkatastrofer
försvinner.

Jag vill göra världen
mer jämställd.

Jag vill också att
all slags krig
ska vara utrotad
och att folk ska
förstå att det är
fel.

Fred

Inget krig i världen ~~████████~~

Att fler barn
går i skolan,
även om det egentligen
knappast finns några
U-länder kvar så
hoppas jag att de
är helt borta (med
U-länder)

~~Alla har en bil~~
Att alla ska åka
i ~~bil~~ elbil

inget klimatkollitet
ingen svält
flygande bilar på batteri

Om jag fick bestämma
så skulle jag viljat
att de skulle vara
fred på jorden utan
krig och att de ska
vara jämställt mellan
kvinnor och män.

att alla äker mer
bus så vi inte
släpper vassa myckel
avgifter

Jag hoppas om
30 år 900
ingen ska behöva
svälta.

Jag hoppas
att alla barn
går i skolan.

Att göra naturen
mycket bättre och
att vi ska förstå
naturen

Fred på jorden

Jag önskar
rena hav,
fred & rättvisa
för alla människor
& djur.

• folk skulle inte
glämma om att älska
varandra och ta hand
om varandra!

BITTIRE
SKOLMAT

KASTA
INTE
SKRÄP I
NATUREN

Hoppas på
flygande bilar
som gör på luft

~~Fred på hela jorden~~
~~och att alla ska~~

ingen fattigdom

Att miljön har
blivit bättre än
någon sin.

Jag bestämmer att jag
som är en kvinna har
exakt samma rättigheter
som alla andra på
jorden.

Alla ska ha möjlighet
till ett bra liv.

År 2048

Miljö står i fokus

Regnskogen och
alla glaciärer är
återställda, alla
korallrev blomstrar
igen. Naturen frodas
och vi får bättre
hand om den och
alla djur.

lika som
idag.

JAG VILL ATT DET SKA
FINNAS RESPEKT!

INGET MER
KRIG

Alla ska få gratis
mat.

gratis
McDonalds

Världsfred

Alla ska behandlas
~~varandra~~ lika.

Jag skulle bestämma
att alla länder behövde
ha lika hårda djur-
skyddslagar som
Sverige. Om inte hårdare.

Fred!

FRED PÅ
JORDEN

Att alla accepterar varandra/
inget krig

Att alla problem
är borta och allt
har löst sig

Fred!

Att alla ska sluta slakta djur.
Att alla barn får gå i
skolan.

KEPSARISKOHAN

YOU'RE
BEAUTIFUL

JUST SO
YOU
KNOW!

Vi har Fred
Och makt

Medans
andra har

Krig
och
svält

FUCK
CANCER

SÄG
JA
INTE
NEJ

~~THE WAR~~

STOP
THE
WAR

ТЪРЪЕФИАУЦИ

SAVE THE
WATER

STOPPA
NAZISTE
RNA

TA
Balk
På
Alva

Kvinnor är lika
Mycket värda som
Män - men varför
behandlas vi inte som det
då. Tänk på det här världen

DU ÄR
BRA!
Jag ska bara
vara mig själv...

STOPPA
M

hjälp
djuren

DJURENS
RÄTT

STOPPA
MOBBNING!!

SPREAD
 LOVE
 GET
 LOVE

Haven är
 fyllda med skrår,
 du kan hjälpa!

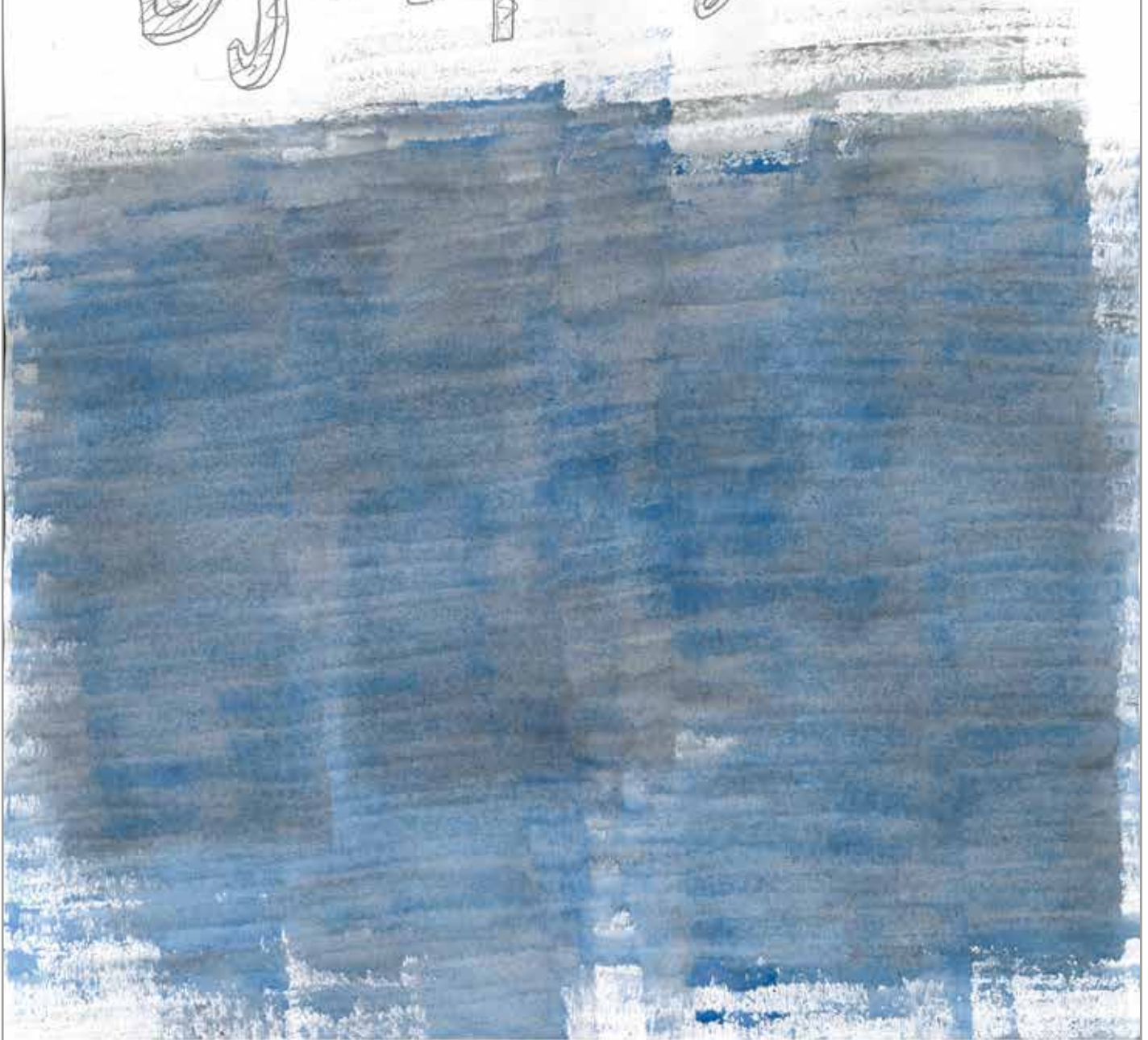
STOPPA
 DJURPLÅGERI

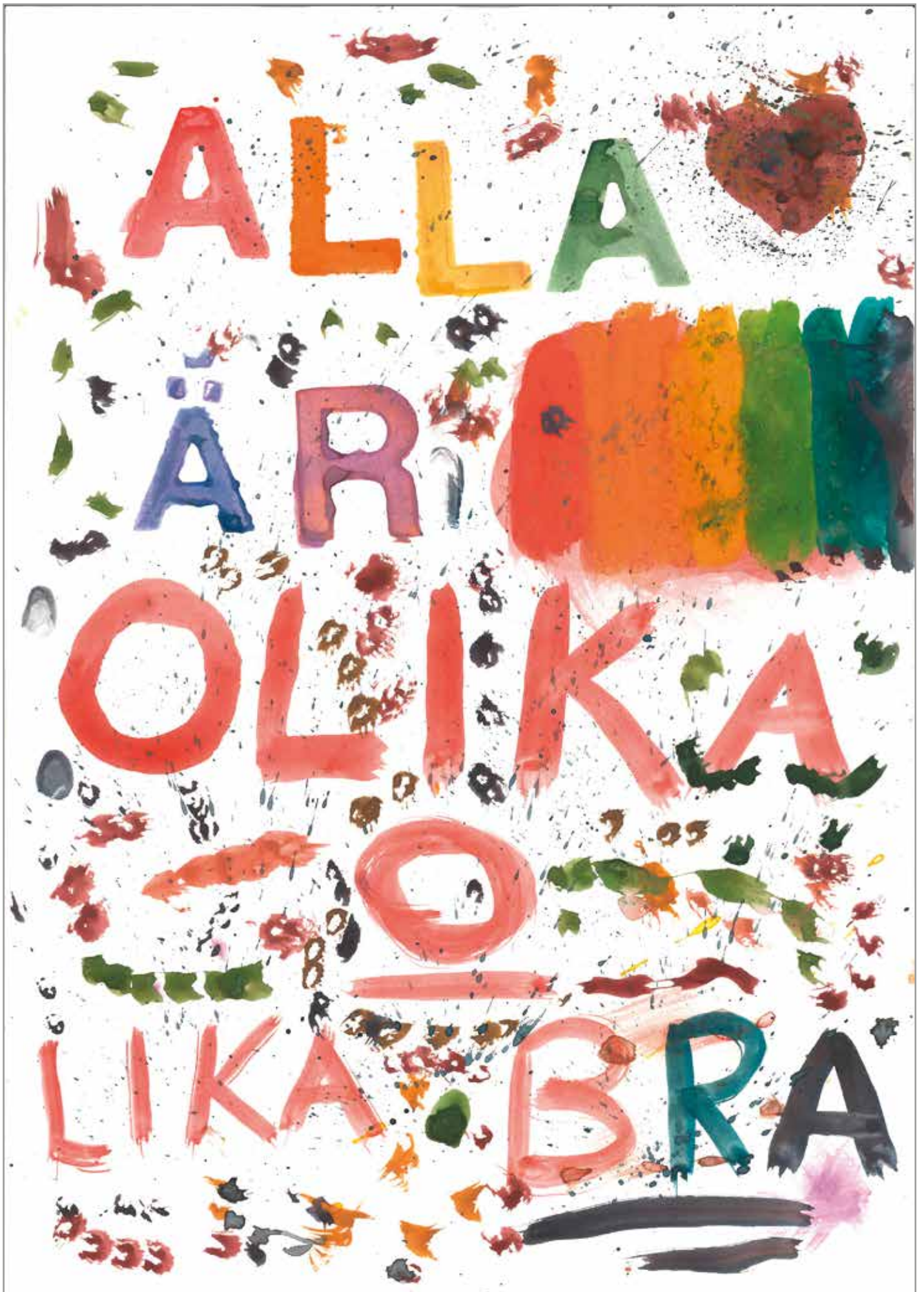

SToppa

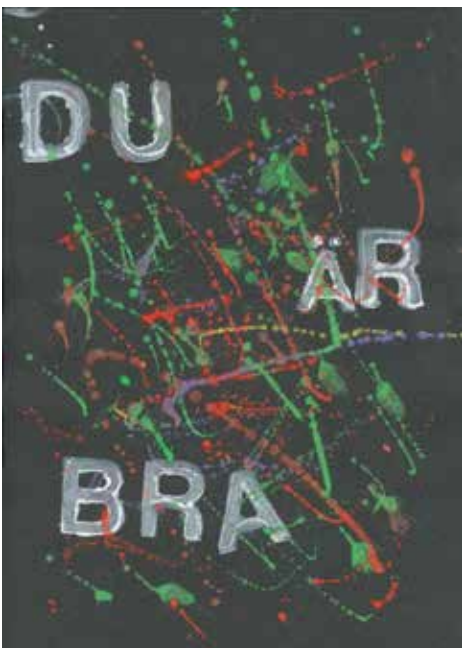
Djurrplageri!

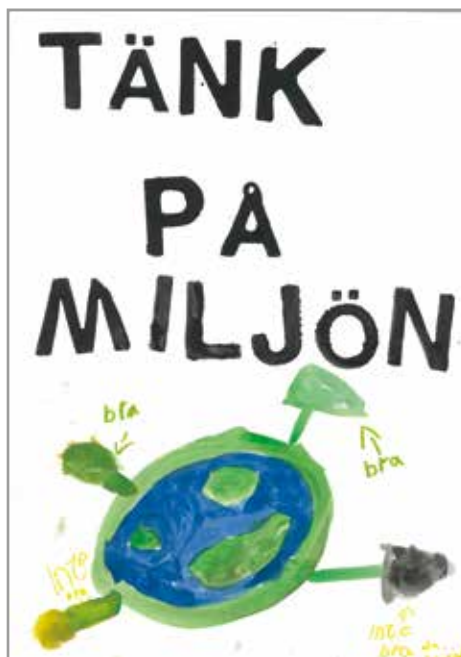
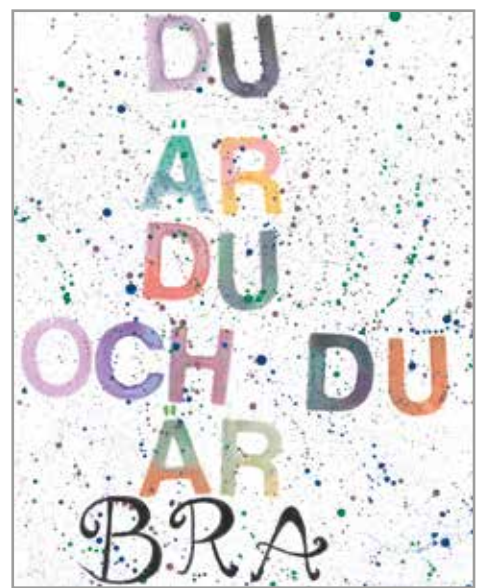

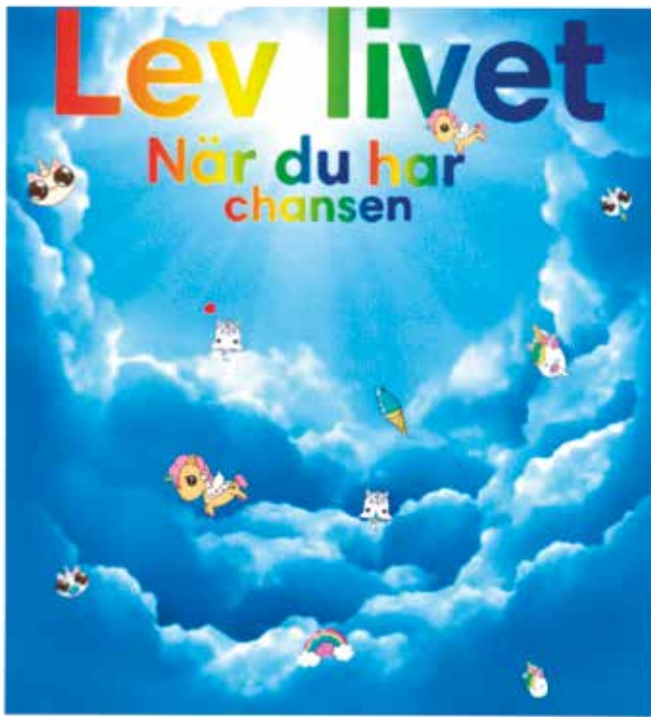

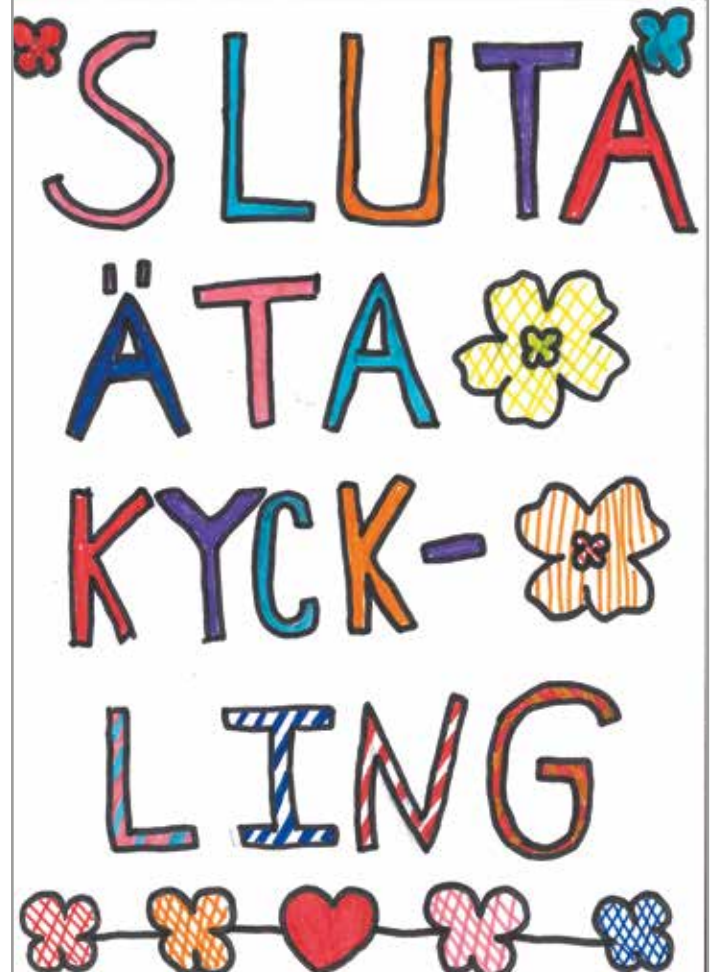
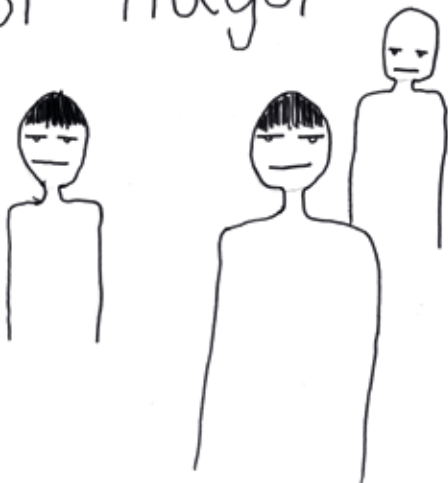
Tänk på demokrati

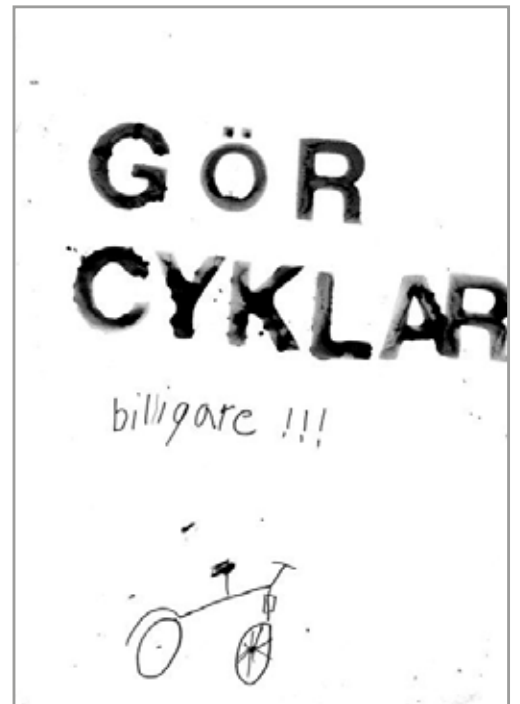
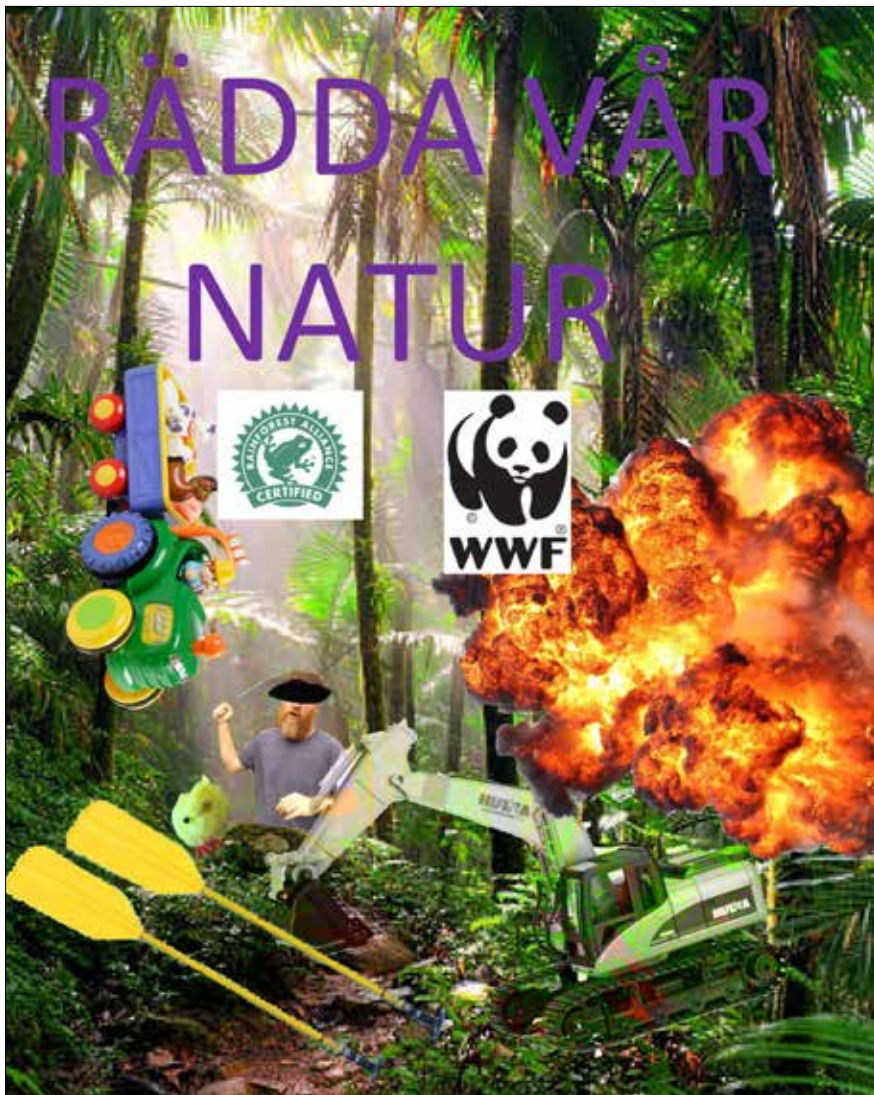
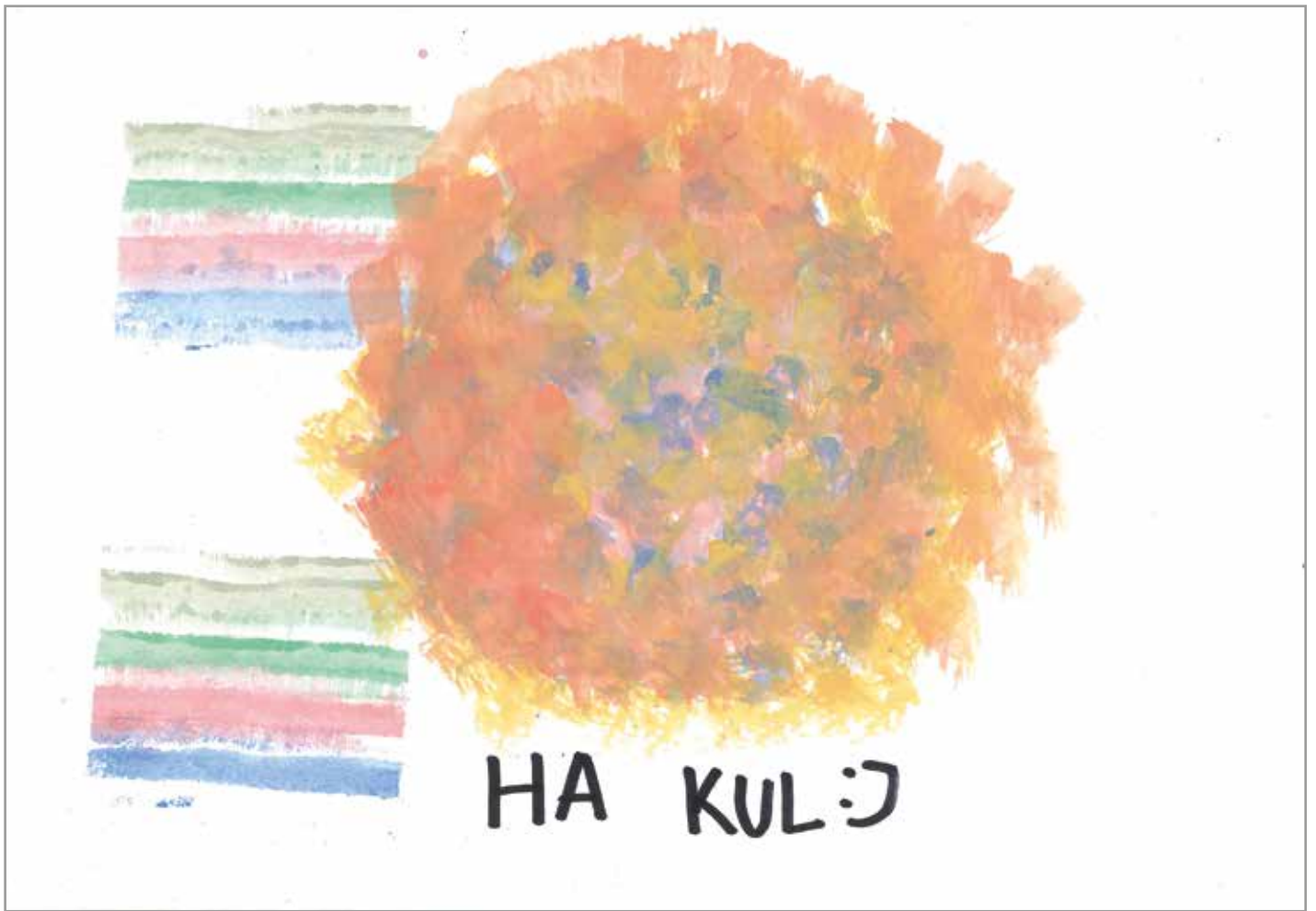
Om vi inte tänker på demokrati kommer en diktator då bestämmer han. Vi ska ha rätt att bestämma alla ska bestämma! Diktator är en människa som är dum! Låt inte diktatur ta över!!!!!!!!!!!!

Makten till folket

Det är bättre att
alla gör något
än att ingen
gör något

SKÄNK
 en liten
SLANT
 Till hundra BARN!
 FRAMTIDEN:
 för barnen framöver, vad ska de ända
 vad göra om vi varit dåligt föräldrar!

FEMINIST

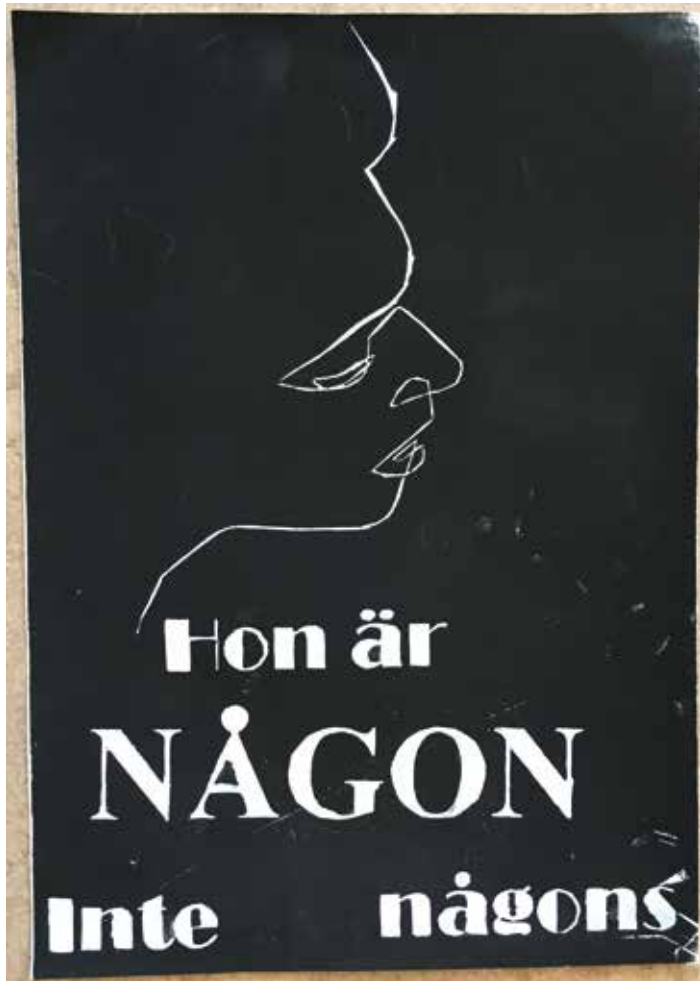
**MERA
 SOPTUNNO
 RI!**

**FLERA
 SLIMES
 PÅ
 LEKLUST**

**ALLA
 FÄR
 ÄLSKA
 ALLA**

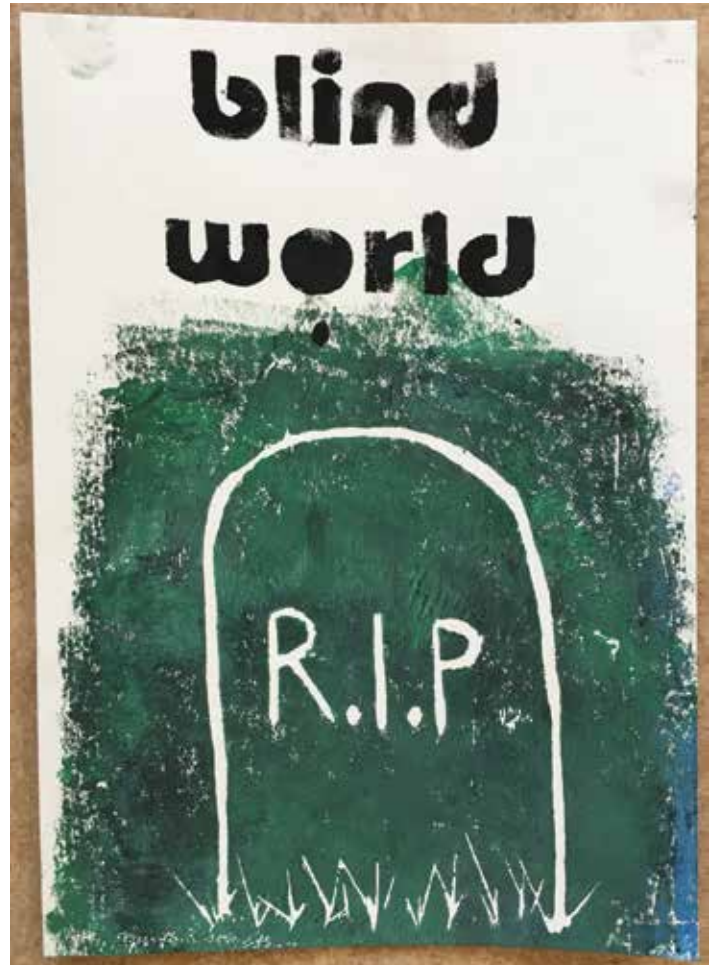
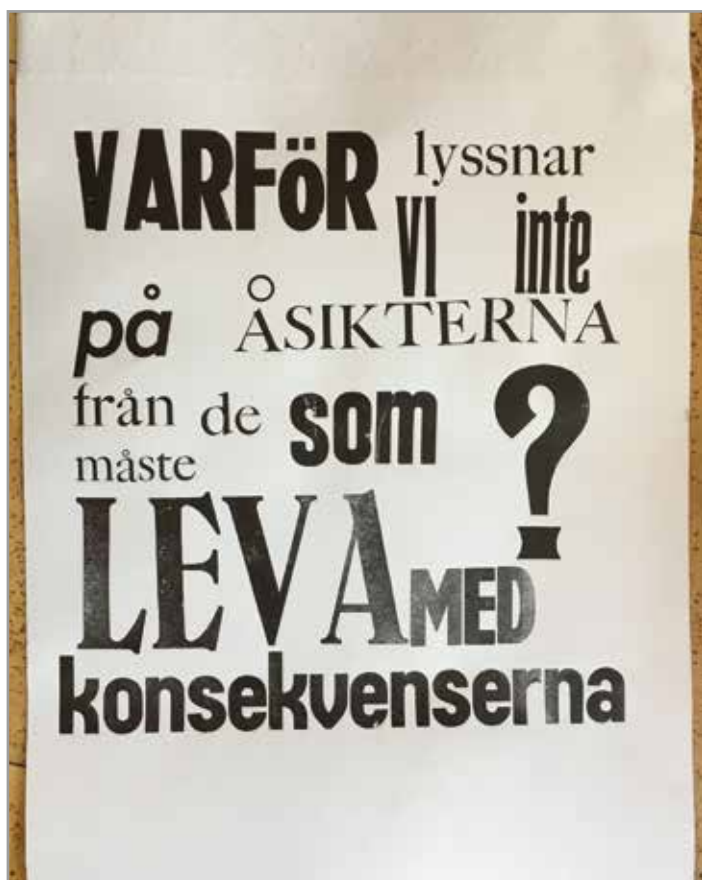
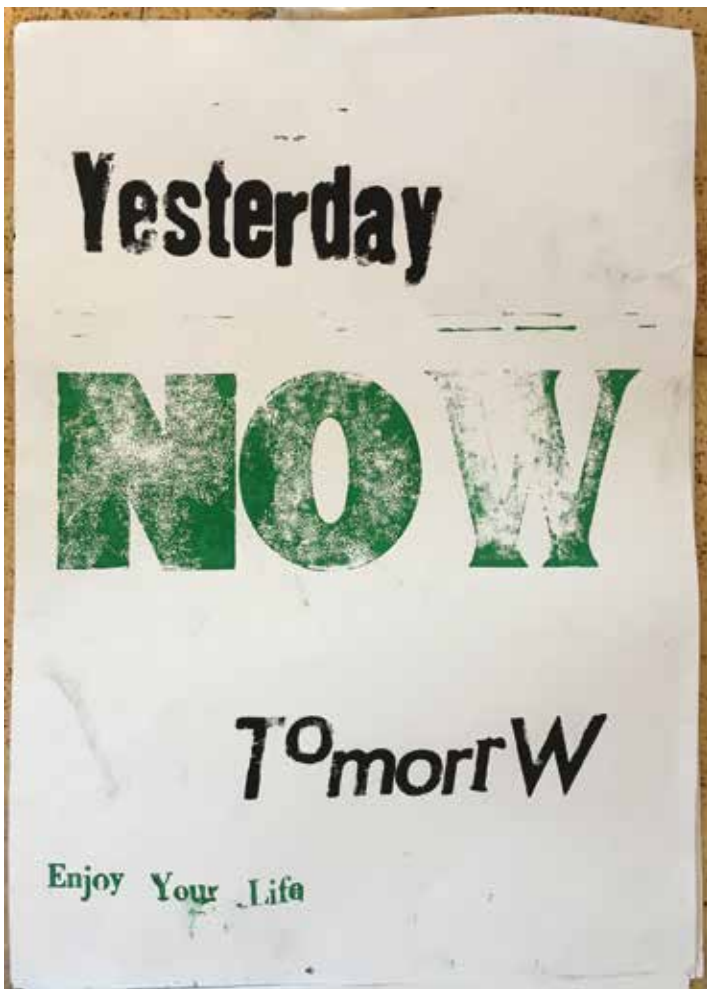

Inge bråk

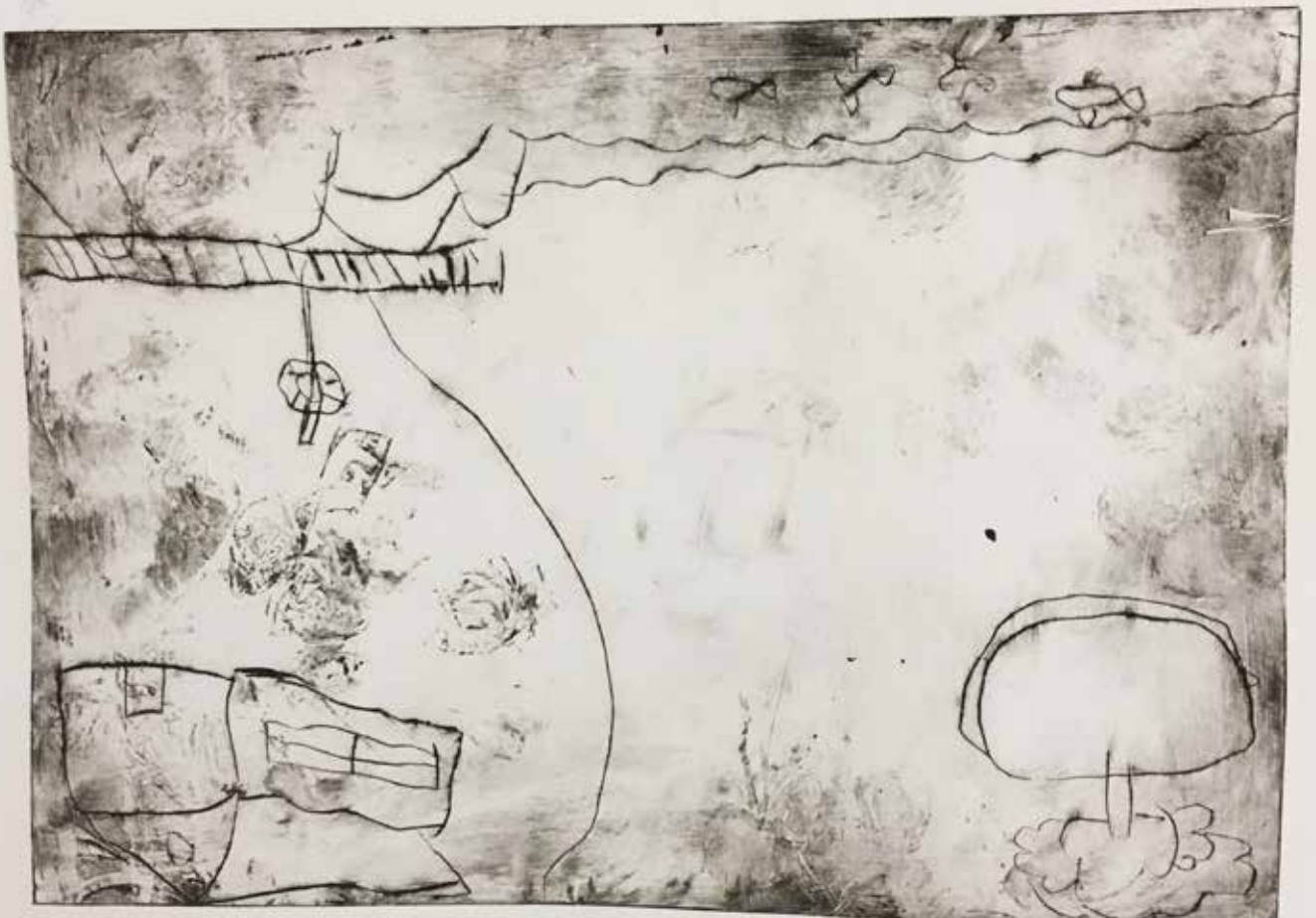
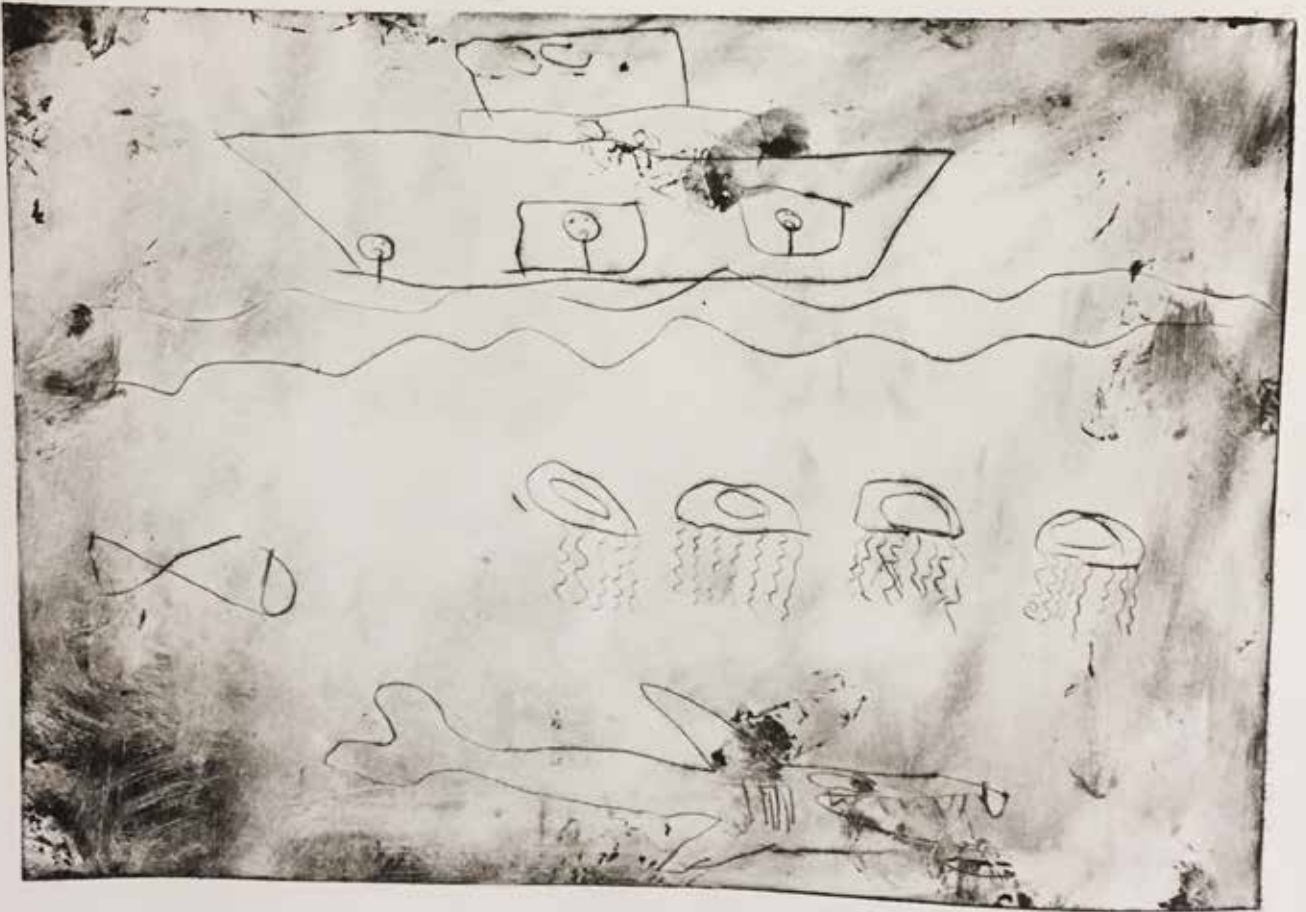
Inge krig

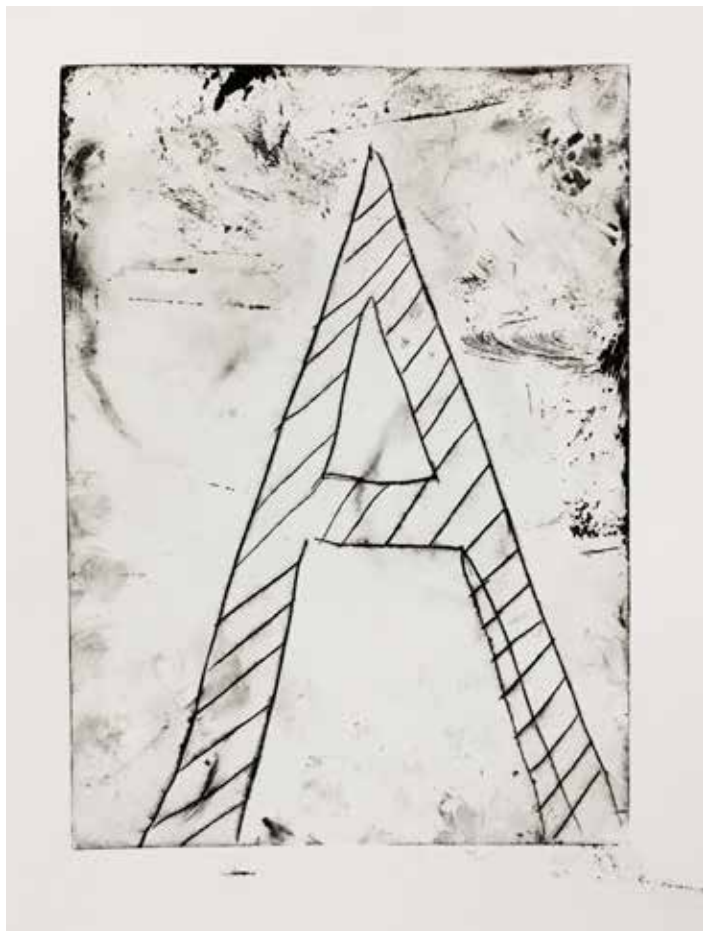
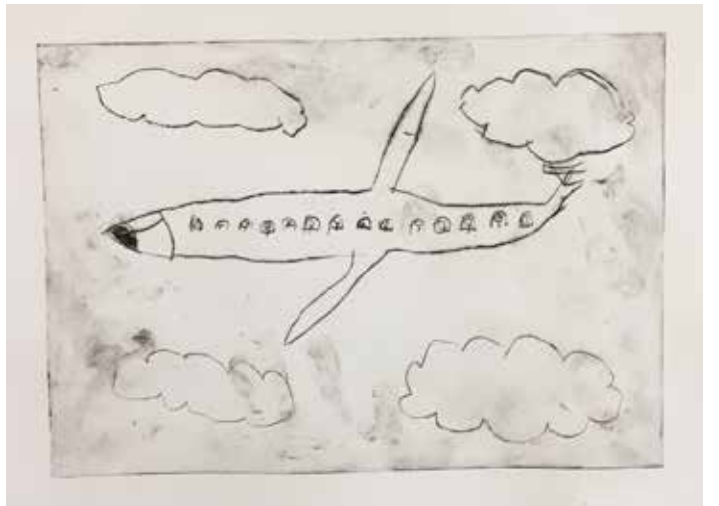
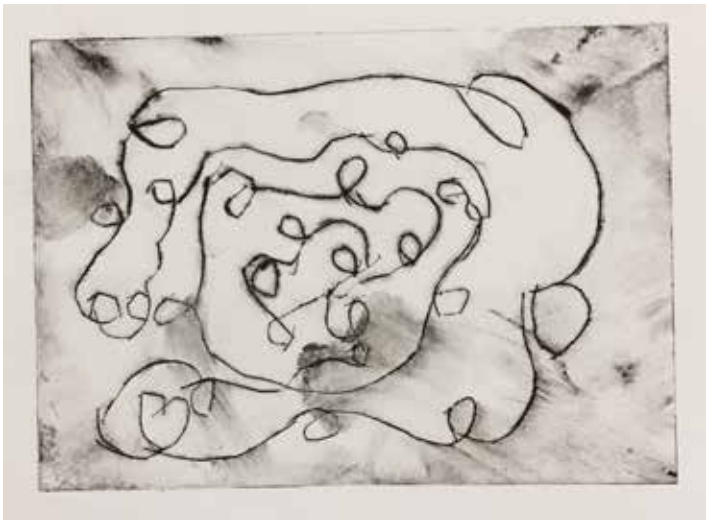
Ingen ska behandlas -
dåligt

Jag ska förändra
världen

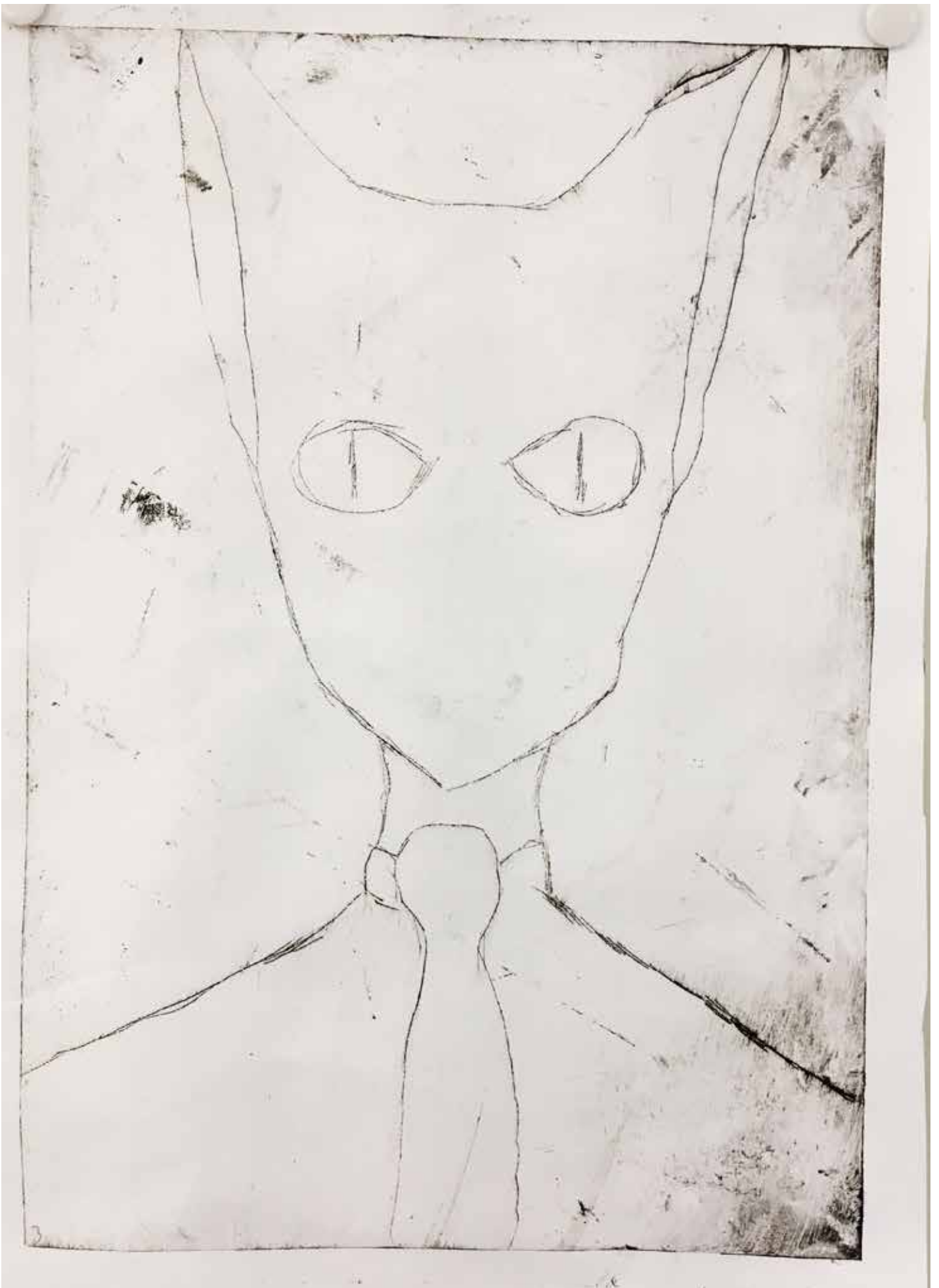

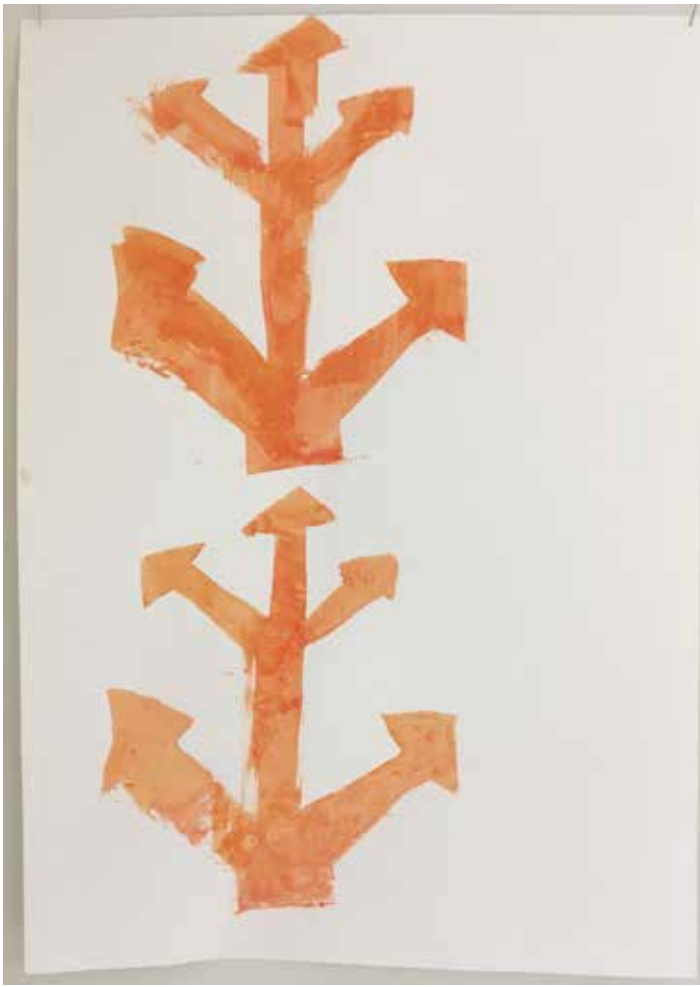

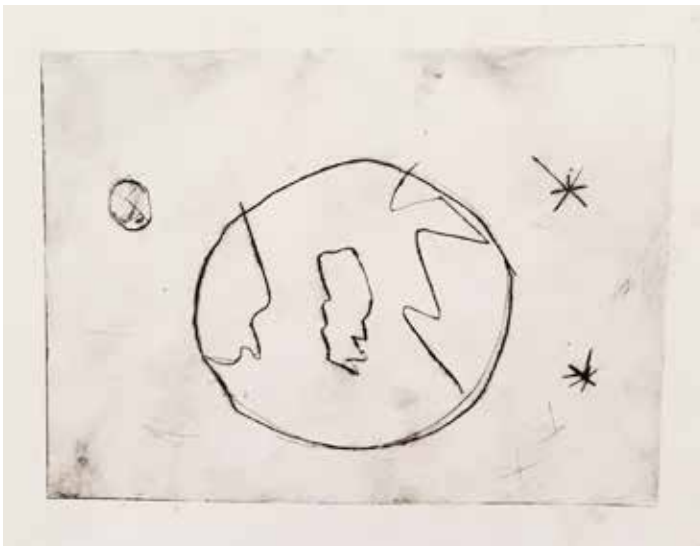
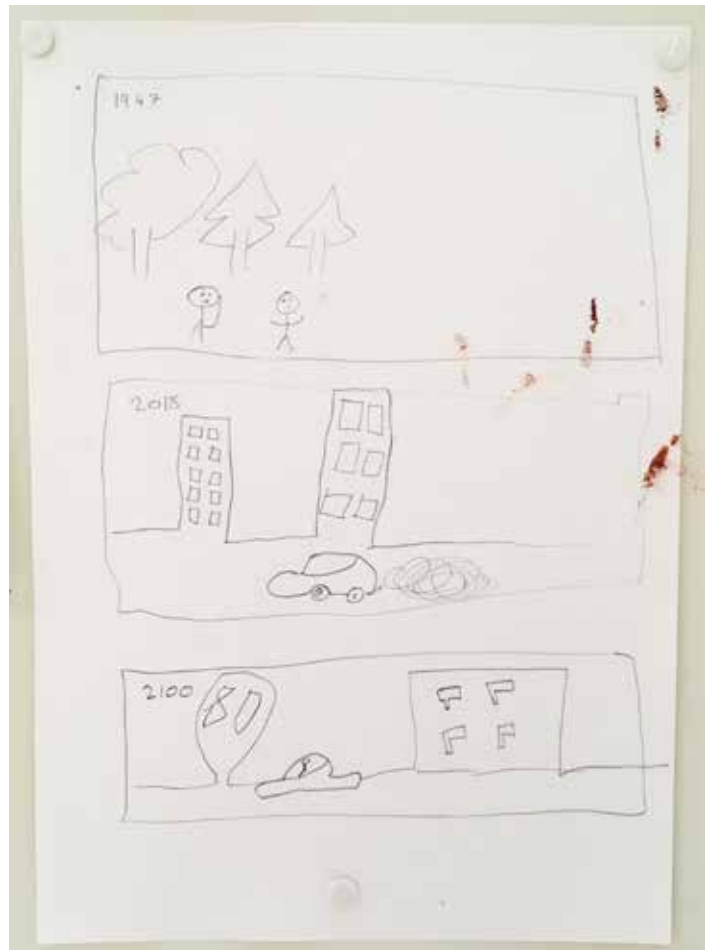
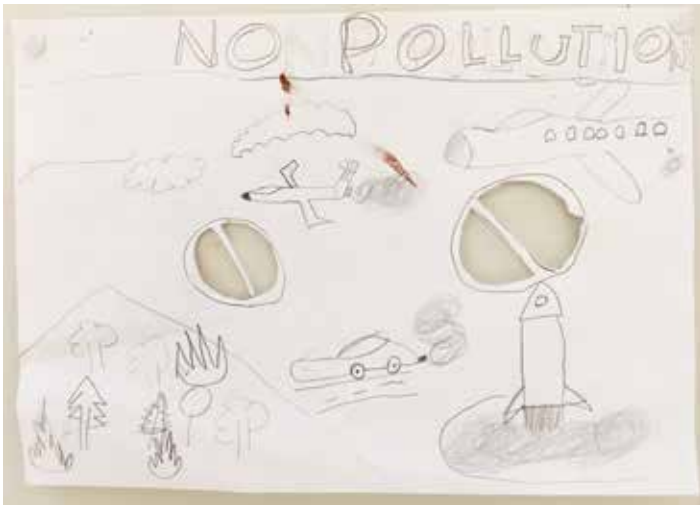

~~VARFÖR SKOTTAR KOMMEN~~
VARFÖR SKOTTAR KOMMEN
UPP SNÖN PÅ TROTOARERNA
SÅ ATT FOLK INTE KAN
MÅSTE KLÄTTA ÖVER
SNÖDRIVORNA FÖR ATT
KOMMA HEM

VI VILL HA
LÄNGRE
SOV-
MORGON!

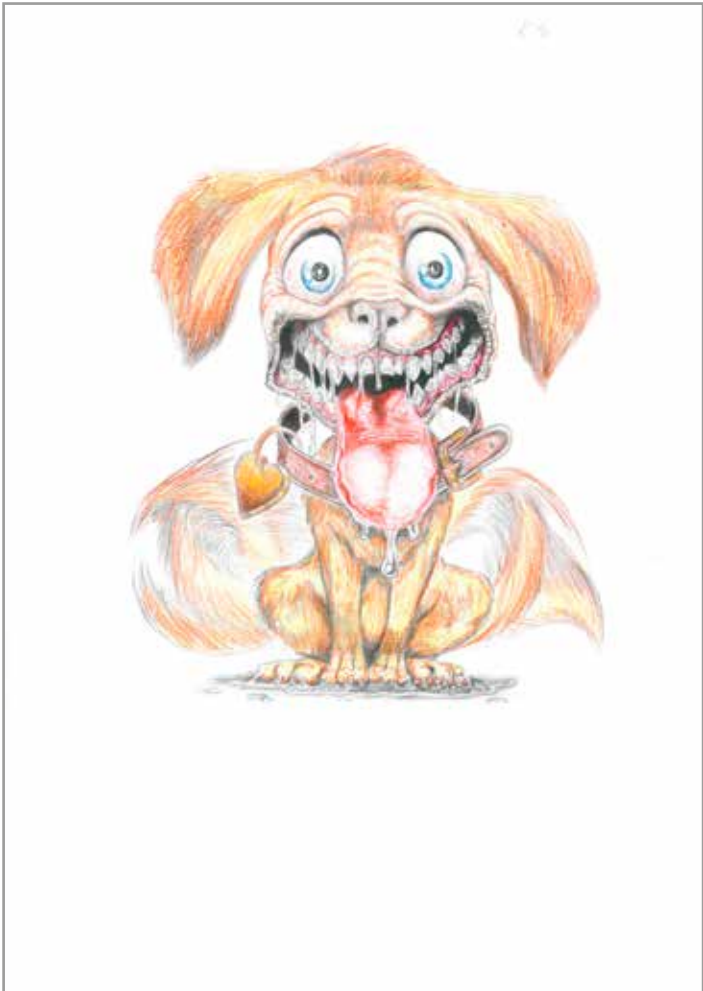
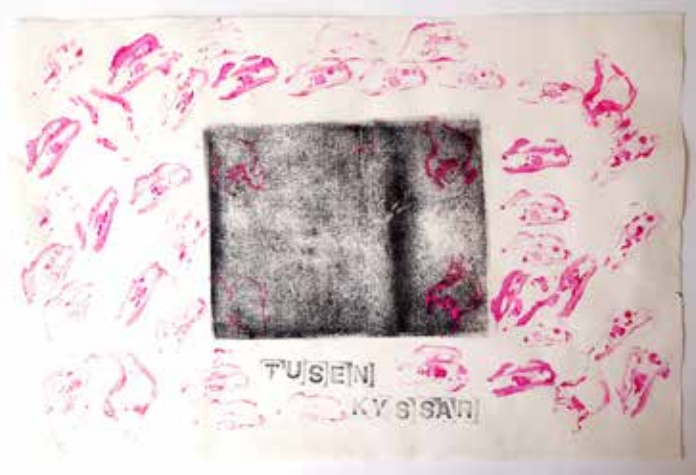

LYCKA

SPARA DIESEL

Music
connects
people

Music connects
People #

SPREAD

LOVE

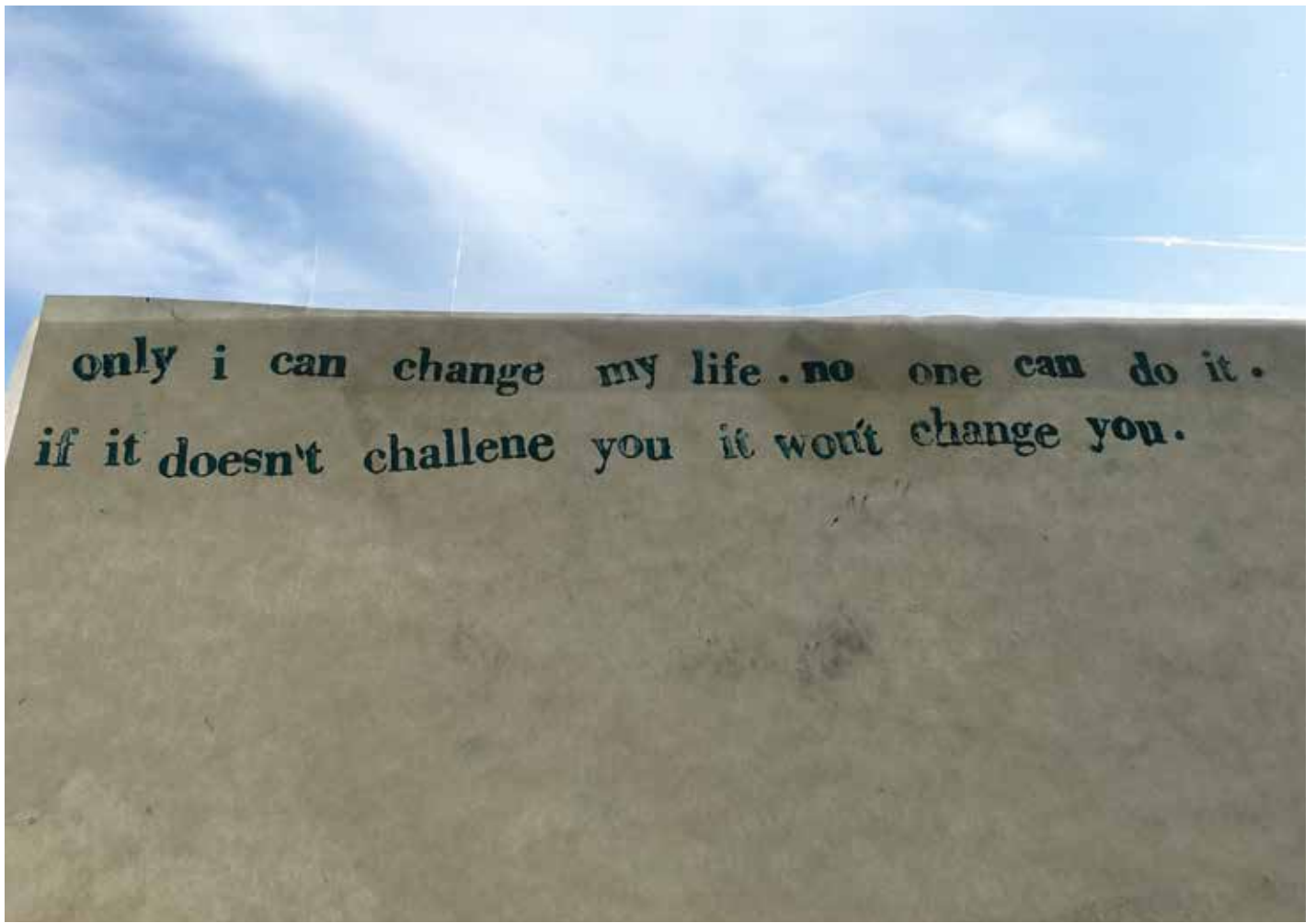
GET

LOVE

only i can change my life .no one can do it .
if it doesn't challene you it wou't change you .

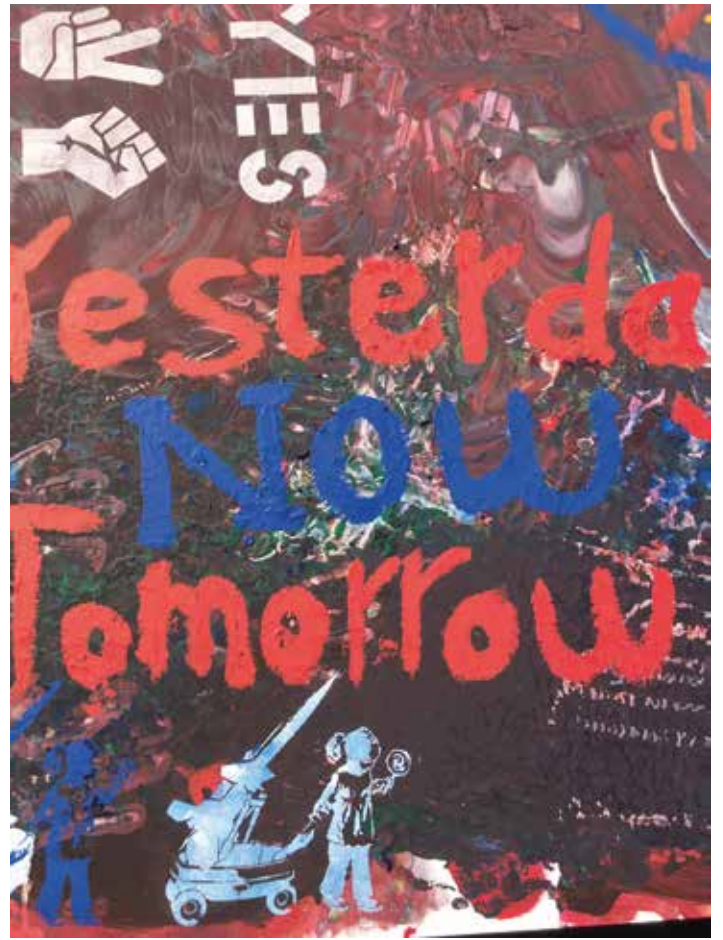
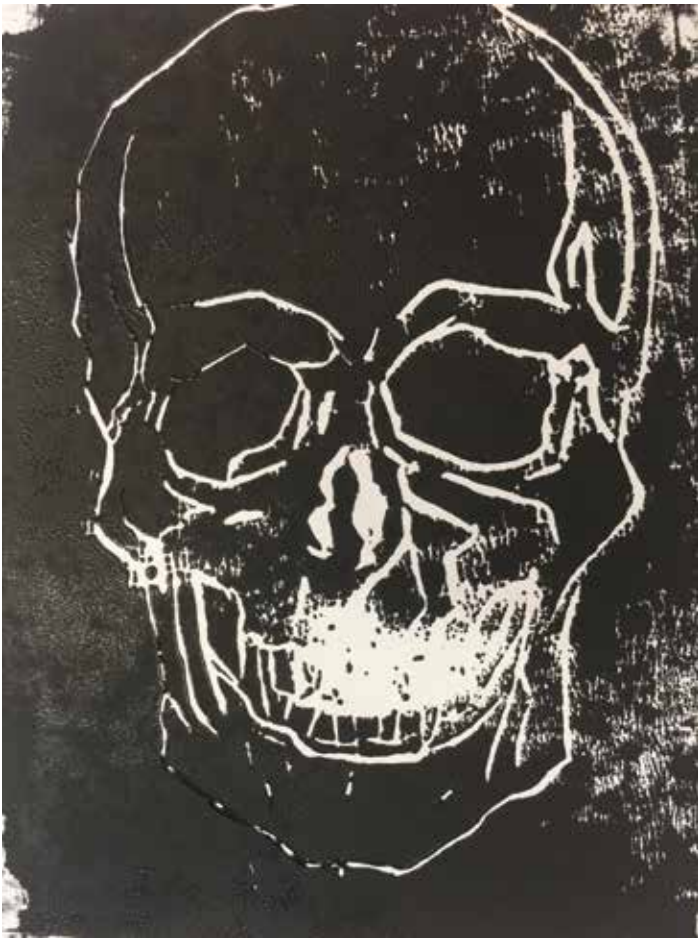

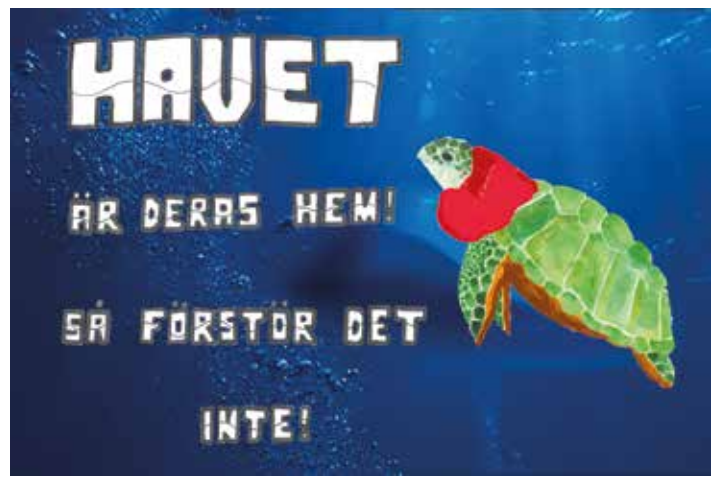
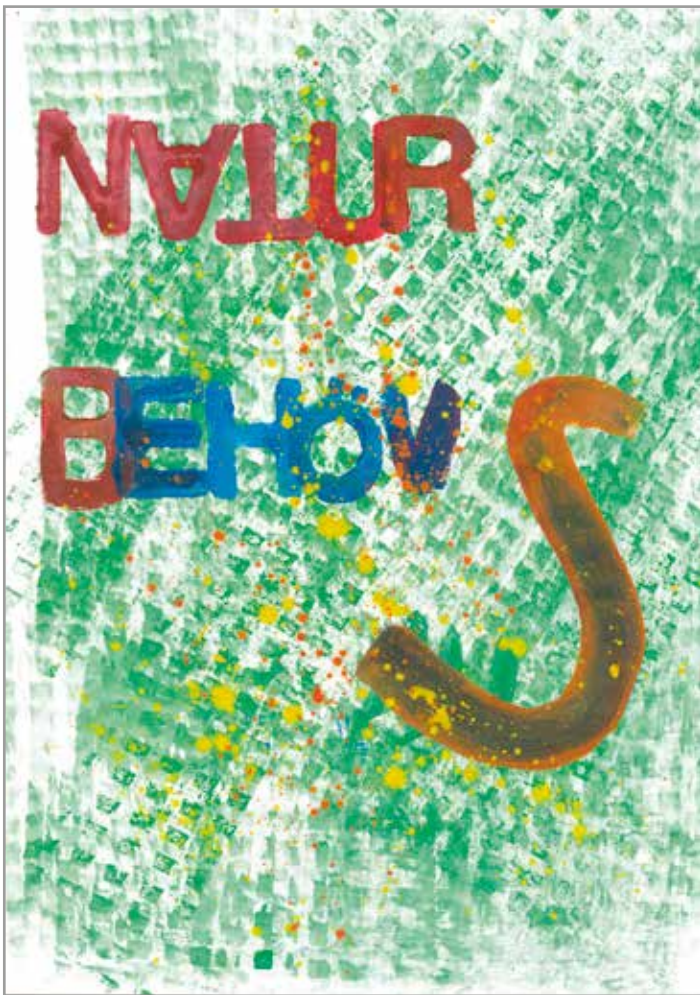
JAG ÄR INTE
ETT OBJEKT
DU ÄR SUPER
FIN!!

RÄTT VISA

Bättre
och
GODARE
Skol-
mat!

Lyssna
på
Alla
Barn

Bättre Skolmat

TEXT: CAMILLA NYMAN

Konsulent Enheten Scen Dans Konst, Landstinget Dalarna

Ungas bidrag till en bättre värld

Barn och unga har mycket att bidra med till samhället. Inte minst genom sitt stora engagemang för miljö- och klimatfrågan. Politiker och andra vuxna har verkligen stannat upp inför de ungas direkta budskap i affischerna. Är konsten en väg att nå politikerna? Camilla Nyman, som initierat och lett Demografiprojektet tillsammans med kommunerna i länet, reflekterar över erfarenheterna från projektet.

NÄR VUXENVÄRLDEN BJUDER in unga till delaktighet i planer eller beslut handlar det nästan uteslutande om frågor som rör ungas specifika domäner. Det kan vara lekplatser som ska färgsättas, lovaktiviteter som ska planeras eller skolmat som ska önskas. Som om de ungas värld inte var större än så. Som om de inte hade något att tillföra på andra områden.

Demografiprojektet tar fasta på just det där andra. Det där som unga så sällan tillfrågas om. Det stora, det komplicerade, det viktiga. Som världen, livet och tillvaron i stort. Som jorden, människan och framtiden.

Jag menar att världen behöver detta. Att politiker och beslutsfattare har stor nytta av de ungas röster och perspektiv för att fatta bra beslut för en hållbar framtid. Dels för att de som i dag är barn och unga kommer att överleva oss. De är framtidens vuxna och framtidens åldringar. De beslut vi fattar i dag påverkar morgondagen. Dels för att de i högre grad än vi vuxna fortfarande förmår se klart på tillvaron, se helheterna. De har ännu inte gått vilse i detaljerna, i paragraferna och i strategierna.

Inför föregående val uttryckte min då 11-årige son sin frustration över politikernas debatterande: "Hur svårt kan det vara? Det handlar om miljön och de svältande barnen." Detta har jag burit med mig sedan dess.

Jag menar också att de unga besitter en kraft och ett hopp som vi som levt lite längre ibland förlorat, eller tappat bort. De har inte erfart alla hindren, så de har förmågan att gå rätt igenom dem med blicken fäst vid sin idé, sin bild, sin egen utopi.

I början av denna publikation finns en text av musikern och låtskrivaren Annika Norlin, alias Säkert, som så fint sätter ord på detta.

Projektet syftade också till att undersöka alternativa vägar och kanaler för ung delaktighet. Att med grafiska uttryck göra sin röst hörd. Att i det offentliga rummet manifesteras dessa budskap. Vi ville också utforska hur konstnärliga uttryck kan användas för att nå politiker. Kan andra och kanske andras berättelser berättas då? Konsten kan, liksom filosofin visa oss alternativa världar och möjligheter och vidga våra världar genom andra och nya perspektiv.

Så började det

Orsakerna till att Demografiprojektet kom till världen just här och just nu är flera. Dalarna har under flera år arbetat med ungas delaktighet inom kulturen genom så kallade elevkulturombud. Dessa finns i flera av länets kommuner och är med och påverkar kulturutbudet i just deras kommun. Att synliggöra barns och

ungas visuella uttryck är något flera av länets kommuner fokuserat särskilt på under de senaste åren. Det offentliga rummet är därför en viktig plats att arbeta med. Demografiprojektet har bedrivits inom ramen för Anoda Ung Konst, som genom regional samverkan mellan olika kommuner och noder i länet utvecklar området ung konst. Anoda verkar också för att barn och unga får möta konst och yrkesverksamma konstnärer.

Detta hände

Våren 2018 skulle Miróaffischer visas på Borlänge Modern och i september stundade valet, vilket ytterligare aktualiserade affischen som form. Vi valde därför att arbeta med just detta uttryck som bärare av de ungas budskap. Södra teatern och Moderna Museet har sedan länge arbetat med filosofi och konst tillsammans med barn och unga, vilket vi också var nyfikna på att pröva. Genom dessa verksamheter kom vi i kontakt med Adam Wallenberg och Lars Hammer som anlätades för att medverka i formandet av projektet. Via en utlysning till konstnärer och grafiska formgivare involverades konstnär Hilda Lindström och formgivare Karin Källberg redan på planeringsstadiet. I Dalarna är grafiken som konstform väletablerad och här finns flera grafiska verkstäder. Vi ville även

Affisch från Demografikworkshop.

dra nytta av detta i projektet. Välutrustade Orsa Grafik blev en central plats där konstnärerna P-O Söderlund och Lars G Holm handledde både barn, ungdomar, pedagoger och vuxna genom satsningen See My Art. Även Konsthallen Mekens lilla grafiska verkstad användes för workshoppar tillsammans med konstnär Pernilla Jansson. Den nyligen uppbyggda grafikverkstaden på Verket i Avesta togs i besittning av Hilda Lindström tillsammans med barn och unga från både Säter och Avesta. I Säter utgjorde demografiken en viktig del i det kulturferiearbete som kommunen erbjöd åtta ungdomar. Också Mentalvårdsmuseet i Säter blev en nedslagsplats för aktiviteter. Adam Wallenberg reste tillsammans med Hilda Lindström runt i sammanlagt sex kommuner och höll

workshoppar, ibland med hjälp av mobil grafikutrustning.

I Mora bedrevs projektet i huvudsak under handledning av bildpedagog Sylvia Måsan.

Det genomfördes också fortbildningstillfällen för pedagoger. Under en heldag på Borlänge Modern visades Miróaffischer, filosofen Jonna Bornemark föreläste om medborgardialoger, Tova Björkquist berättade om hur hon jobbar med konstelever i det offentliga rummet, konstnär Anna Linnea Liljeholm tecknade med deltagarna på ytor utomhus.

Projektet tog olika form var det än ägde rum och involverade olika åldrar, alltifrån förskolebarn i Orsa till äldre tonåringar i Säter.

Lagom till valet spreds affischer över hela länet och visades i närapå alla länets kommuner som en

gemensam grafisk manifestation av ungas budskap till vuxenvärlden. Affischer visades i tomma skyltfönster, på bibliotek, kommunhus, i "artboxar" på stan och på anslags-tavlor och plank. I samband med en klimatfestival till stöd för Greta Thunbergs engagemang visades affischerna på Nytorget i Stockholm. demografikens budskap fick också ta plats i Galleri Svarta Gran i Borlänge. I samband med dessa utställningar överlämnades budskapen till en politiker, företrädesvis kommunalrådet.

Dessa budskap har väckt mycket uppmärksamhet och stort engagemang hos både unga, vuxenvärlden och politiker. Ett frö har såtts till fler och närmare samarbeten mellan barn och unga. Under 2019 kan det till exempel bli fråga om att pröva filosofisamtal mellan unga och politiker.

Miljön engagerar de unga

Viktigast av allt – vad ville de unga säga oss vuxna, politiker och beslutsfattare? Miljö- och klimatfrågan dominerade stort bland de teman unga valde att fokusera på. På affischerna finns mängder av uppmaningar till vuxenvärlden att lösa miljöproblemen. Både djur, natur och trafik lyfts fram. Vuxenvärlden avkrävs ansvar för dessa frågor av dem som ska leva i framtiden. Också jämlikhet, rättvisa och människovärde var frågor som engagerade många unga.

Det finns en direkthet i dessa budskap som det är svårt att värja sig mot. Liksom Greta Thunbergs starka formuleringar kan de beröra oss på allvar och faktiskt göra skillnad. Om vi vågar ta in dem, om vi törs kliva in och lyssna på allvar i stället för att betrakta dem utifrån med trygg distans. Inom kort blir Barnkonventionen lag även i Sverige, vilket också innebär att vi måste lyssna.

För exakt hundra år sedan i dag fattades beslut i Sverige om allmän rösträtt. Från och med detta datum skulle även kvinnors röster räknas. Kanske är det dags att ännu fler grupper i samhället nu får komma till tals?

Camilla Nyman

Falun, 17 december 2018

TEXT: HILDA LINDSTRÖM

I grafikens värld kan fel bli rätt och rätt bli fel

Konstnären och grafikern Hilda Lindström arbetade med den grafiska delen av projektet tillsammans med barn och unga i fem kommuner. De filosofiska samtalen öppnade för nya tankar och reflektioner i mötet med andra, upplevde Hilda.

Workshop i Verkets grafiska verkstad, Avesta.

VAD SOM SLOG mig under arbetets gång var vilket uppdämt behov det finns hos både barn, unga och vuxna att sitta och fundera tillsammans. Det är sällan som vi erbjuds att sitta ner i grupp och enbart fundera, inte "prestera" något konkret, utan tala med varandra, tänka tillsammans. Det är viktigt att skapa en miljö där alla tankar tolereras, att man känner att man får säga vad man vill, men också där man inkluderar vikten av att ifrågasätta varandras tankar, vända och vrida på perspektiven, att ibland kunna ändra åsikt.

Jag blev förvånad över en del av barnens tankar och idéer som kom upp under workshoppen. Hur ska vi rädda världen, vad är orättvist, borde barn få titta på barnförbjuden film, få extra pengar för att spela dyra

spel för att använda veckopengen till "onödiga" saker? Många starka åsikter, många bra idéer, många tankar som jag tog med mig från mötena och själv funderade vidare på.

Barnen gick i gång på lek blandat med allvar. Vad som fungerade väldigt bra var att ha ett konkret program, att göra filosofiska samtal, med olika övningar och sedan ta med tankarna till den grafiska workshoppen. Upplägget innehöll många steg och tidsutrymmet var litet. Det fungerade tack vare att vi delade upp workshoppen i olika steg, utan att deltagarna fick veta vad slutresultatet skulle bli. Det hade kunnat bli kaos, men en tydlig röd tråd, med praktiska uppgifter för både filosofiska samtal och grafisk workshop gjorde att det var genomförbart.

Att få uttrycka sina tankar

Jag tror att det alltid finns behov av denna typ av workshop, inte bara när det är valår. Budskap, att skapa affischer med sina egna åsikter, genomslagskraftiga färger och symboler, att i grupp få fundera tillsammans och tillsammans skapa ett gemensamt budskap. Dessa bitar handlar om samarbetsförmåga, kommunikationsförmåga, kreativt skapande, att omvandla en tanke till handling. I skolan kan denna typ av workshop användas inom svenska,

Om Hilda Lindström

- Har studerat Master of Fine Arts på Eugeniusz Geppert Academy of Art and Design, Wrocław, Polen
- Yrkesverksam konstnär och grafiker från Falun, baserad i Stockholm
- Driver distansutbildningen Grafikakademien på Kyrkeruds folkhögskola
- Initiativtagare till och ordförande för Ättiksfabriken Art Space
- Projektledare och pedagog för flera skapande skola-projekt i Dalarna

samhällskunskap, bild, historia, religion med mera. Den egna insikten, att förstå att just mina tankar är viktiga, att vi i vuxenvärlden skapar flera forum, för det behövs, både för stora och för små. Det är inte nödvändigt att vuxna alltid måste ta del av de ungas tankar, utan snarare att man skapar en plattform för unga med unga.

Det har känts viktigt att lyfta fram tunga frågor, att synliggöra vad barn och unga går och bär på. Det kan vara allvarsamt, men också mycket humor, om barnen får bestämma.

Framtiden, det är något som berör oss alla, men framför allt handlar det om vilken värld som finns i dag och vad vi vill skapa för nästa generation. Hur ser världen ut när dagens barn har blivit vuxna, eller om 100 år, vem/vilka har ansvar?

Grafik som uttrycksmedel

I den grafiska processen börjar man arbeta med att på bästa sätt lyfta fram ett budskap. Att vända och vrida på perspektiven, leka med ord, färger och symboler, upprepa, repetera. Med enkla medel kan man skapa fritt. I grafikens värld kan fel bli rätt och rätt bli fel. Spegelvänt blir rättvänt, uppochnar blir bakochfram, det mesta är okej, man experimenterar och leker fram en bild, det är dagsformen som får avgöra slutresultatet.

Sommarworkshop, Kulturhuset tio14, Falun.

Do it yourself-handledning

Vi har gjort ett diy (do it yourself), ett fortbildningsmaterial som ska vara lätt att ta del av och använda oavsett materialtillgång eller tidigare erfarenhet av filosofi och grafik. Ofta när jag handleder grafiska workshoppar får jag reaktionen att man först och främst behöver tillgång till en grafisk verkstad för att kunna skapa. Till viss del stämmer detta, för vissa trycktekniker, men det finns i dagens högteknologiska samhälle många alternativa metoder. Tanken med fortbildningsmaterialet är att man enkelt ska kunna skapa bilder/tankar, hemma i köket eller i klassrummet. Senare om man är intresserad av att snabbt och enkelt sprida sina bilder är min rekommendation att fotografera av sina bilder och lägga ut på sociala medier, använda hashtaggar, sprida bilderna på olika forum. Barn och unga har oftast bättre koll än vi vuxna på hur man sprider bilder och budskap på bästa sätt och vilka kanaler andra personer använder.

Givande workshop

Det som har varit väldigt fint med detta projekt har varit att få möta alla barn och unga på olika platser i Dalarna. De barn som verkligen

Grafiska verkstaden på Verket i Avesta där konstnären Hilda Lindström tryckt upp grafiska blad till manifestationen. Foto: Hilda Lindström.

engagerades och lyste upp över vad de själva åstadkommit under workshoppen, men också de som tyckte det var svårt, körde fast, blev osams med sina samarbetspartners, det är många bitar att tänka på och det måste få ta den tid det tar. Alla har olika processer. För mig var det en ära att få ta del av resan. Jag som pedagog önskar att jag

fick möjligheten att träffa eleverna igen och arbeta vidare med tankarna och budskapen. I vårt tillknäppta samhälle behövs fler kanaler och möjligheter att mötas, (även personer som inte känner varandra). Tanke kombinerad med uttryck är en effektiv kombination.

TEXT: ADAM WALLENBERG

Kan filosofiska samtal påverka vår demokrati?

Under våren och sommaren 2018 har jag och Hilda Lindström fått förmånen att resa till Orsa, Mora, Borlänge, Säter, Älvdalen, Avesta och Falun för demografikworkshoppar med nästan 500 av våra yngre medborgare. Deras filosofiska samtal förvandlades till budskap som sedan översattes till grafiska affischer.

ORDET PHILOSOPHIA KOMMER från grekiskan och betyder "kärlek till visdom". Unesco instiftade år 2002 en "världsfilosofidag" som hålls den tredje torsdagen i november varje år, vilket vi i Stockholm och Göteborg sedan flera år firar med en filosofifestival. Man menar att filosofi handlar om att tänka kreativt och kritiskt, något som bör vara en grundbult i en sund demokrati, ja, en mänsklig rättighet även för våra barn. I Sverige har många av oss fortfarande en bild av att filosofi enbart är ett akademiskt ämne, men filosofisamtal bygger snarare på att "filosofera" i dialog. Filosofen Ludwig Wittgenstein menar till exempel att filosofi bör ses som en aktivitet snarare än en lära. Den största inspirationskällan för så kallad filosofisk praxis är Sokrates, som för över 2 000 år sedan sökte sig till det offentliga samtalet för att inom ramen för dialogen söka sanningen. I dag är filosofisk praxis en rörelse som växer över hela världen.

Här vill jag utforska filosoferandet i sig och undersöka vad den filosofiska dialogen egentligen gör med oss genom att dela erfarenheter och reflektioner från projektet. Jag vill också öppna för en tankeskiss kring möjligheterna med att ha filosofiska samtal med unga i skolan och sätta det i relation till vår demokrati i Sverige i dag. De begrepp jag speciellt vill lyfta fram i samman-

hanget är polarisering, visdom, mångfald och delaktighet.

Hur filosoferade vi?

Utifrån en filosofisk meny bestående av en mängd teman röstade gruppen demokratiskt fram det den brann mest för. Utifrån temat utforskade vi olika frågeställningar först i små grupper, sedan i helgrupp. Vad röstade då barnen på för ämne? Klimatfrågan visade sig vara det ämnet som barnen brinner mest för och de kom med en mängd konkreta förslag om vad man kan göra för klimatet, men även olika filosofiska aspekter av miljöfrågor och att det är på allvar. Några andra ämnen som röstades fram var frihet och ansvar, teknologi och orättvisa. Som filosofisk samtalsledare ställde jag följdfrågor och utmanade eleverna att tänka djupare bland annat genom att be dem göra distinktioner och definitioner, komma med fler perspektiv, hitta på nya relaterade frågor och att värdera olika påståenden. Hilda transkriberade de flesta filosofiska samtalen.

Polarisering

Efter att ha arbetat med filosofiska samtal i flera år ser jag nu mer och mer att vi kanske kan motverka polariseringen i vår kultur med hjälp av filosofin eftersom det odlar

Om Adam Wallenberg

- Har studerat filosofi vid Södertörns högskola
- Filosofisk praktiker, fokus barn/unga och konst/skapande
- Projektledare för att sprida filosofikaféer i Sverige, ett samarbete mellan ABF och Filosofisk Praxis (SSFP)
- Konstpedagog på Moderna Museet
- Konstnär från Stockholm

Läs mer på www.amon-art.com och www.filosofiskpraxis.org

förmågan att se ur flera perspektiv samtidigt i stället för ett "svartvitt" tänkande. En regel i filosofiska samtal är att man bör vara beredd på att ompröva sina egna värderingar och tankar. Detta separerar våra tankar från oss som personer, och denna rörlighet går alltså att öva upp. Vi behöver inte börja bråka för att vi inte håller med varandra, men det är uppenbarligen lättare sagt än gjort! Barnen jag träffat är mycket medvetna om hur debatten i dag förs via tv och sociala medier och de säger själva att det är barnsligt att inte

kunna samarbeta, lyssna på varandra, att det i debatterna finns en brist på saklighet och mod att erkänna när man har fel, som om det är ett spel med ord. Med Demografik, som betonar det etiska och moraliska i barn och ungas verklighet, får vi en inblick i vad som är relevant och viktigt men även vad man kan göra åt olika problem.

När vi filosoferar övar vi oss i att just vara öppna i tänkandet, och för att en dialog ska fungera har inte bara samtalsledaren ansvar utan även deltagarna. Ansvar för att vi respekterar varandra, låter allas röster få plats vare sig man håller med på ett personligt plan eller ej. Men vi har även tydliga regler, en struktur som uppmuntrar till dialog och till att nå det filosofiska. Ansvar för att lyssna noga på vad som sägs, att ställa frågor till varandra, att hjälpa varandra att tänka djupare, att vara sakliga och tänka ut olika argument, att låta gruppens tänkande gå före individens för en stund. På det sättet vågar vi stanna upp och gå utanför oss själva, något jag tror vi som människor mår rätt bra av att göra med jämna mellanrum. Jag tror också att filosofin hjälper oss att "backa bandet" och ta ett steg tillbaka. Med hjälp av det vackra grekiska ordet "meta" kan vi zooma ut och faktiskt få syn på vad vi gör eller hur vi tänker. Detta är centralt i all filosofisk aktivitet. Vi får syn på saker och det ger oss mer medvetenhet och förhoppningsvis styrkan att påverka. Det abstrakta tänkandet kopplas hela tiden ihop med det konkreta för att det ska vara levande, relevant och meningsfullt för barnen.

Delaktighet

Att lyfta fram barns och ungas tankar innebär att vi synliggör deras möjlighet att få vara delaktiga i samhällsutvecklingen. I längden kan det också få dem att känna att de vill vara delaktiga och tror på demokratin. Att prata om dess värde eller risken att urholka den kan lätt låta som något abstrakt eller svårt som man förstår först när man blir äldre. Begreppet i sig kan man ha ett

filosofiskt samtal om. Vilket ansvar har jag i en demokrati? Hur skapas den? Hur motverkas den? Vad står på spel? Vi behöver ställa frågorna som verkligen är viktiga, men på barnens egna villkor, och då vara lyhörda för att inte påverka samtalet i "fel" riktning. Det stärker barnen och ger dem en känsla av ansvar och delaktighet. Och när vi ställer frågorna stannar vi kvar vid dem tillräckligt länge för att fördjupa tänkandet. Vi har under projektet även värmt upp med leken "filosofisk fruktsallad" med olika filosofiska påståenden, en form av värderingsövning. Där förstod vi bland annat att barn ofta känner liten tilltro till politiker och inte alls känner sig delaktiga i demokratin, att de känner sig utanför fast de skulle vilja påverka och tror det skulle vara positivt. Det tror jag är viktigt att ta på allvar, om de ska växa upp och tro på det demokratiska systemet och vilja bidra måste vi lyssna på riktigt, och detta i sig är en radikal handling. Kanske behöver man få mer kunskap om vad demokrati är och kan vara, i stället för att ta den för given eller lära sig att den är viktig utan att förstå varför. Kanske sker ofta barnens möte med politik via tv-debatter, sociala medier eller föräldrar. Kanske tappar barnen tilltro till vuxenvärlden och upplever en hopplöshet i många fall, något

som i sig är en destruktiv situation som motverkar demokratin. Det är också både lätt och farligt att skapa klyftor mellan stad och land, att tro sig veta saker eller måla upp "den andre" som något annorlunda eller sämre. Då är filosofisamtal och konst en alternativ väg till att stärka delaktigheten även bland de yngsta medborgarna i vårt land för att vi ska kunna få syn på våra fördomar och se hur giltiga de faktiskt är.

Mångfald

Att mångfald och allas lika värde är viktigt är något barn nu för tiden får höra ofta, men hur kommer det sig att dessa värden utmanas i vår kultur? Om vi ska utveckla en kultur som tror på pluralism är perspektiv något man kan öva sig på i filosofiska samtal. Att sätta sig in i någon annans synvinkel. Risken är att vi hamnar i en relativism där inget spelar någon roll, men även det kan vi undvika med filosofisamtal, då vi söker efter sanningen med hjälp av argument och perspektiv. Vi övar oss i vårt tänkande men det behöver förankras i den konkreta värld vi lever i. Jag brukar ofta i mötet med barnen prata om mikro-, meso- och makroperspektiv. Mitt perspektiv (mikro), det mellanmänskliga (meso) och det stora perspektivet (makro). Alla dessa tre

nivåer är närvarande och odlas hos deltagarna i ett filosofiskt samtal. Att det kallas just för filosofisk "dialog" är också viktigt att nämna, det är alltså motsatsen till monolog och egocentrism, en dialog där man är beredd att ompröva sina värderingar och argument, där någonting står på spel och vi försiktigt vågar gå utanför vår egen bekvämlighetszon. Det är ett avbrott från den "hyperindividualism" som uppstått och som många, tror jag, längtar bort från, att få vara människa och att utforska vad detta innebär tillsammans oavsett åsikter. Det stärker identitetsbyggande och samtidigt respekt för mångfald och meningsskiljaktigheter.

Visdom

"Utan tvivel är man inte klok", skrev Tage Danielsson. Hur ska vi leva? Var kommer visdom ifrån? Utan att tänka kritiskt och gå till de stora frågorna om etik, moral och politik, hur ska vi kunna odla den? Är det något man föds med, eller det en färskvara? Om visdom är en viktig del i att vara människa och filosofiska samtal tränar oss i färdigheter som behövs för att växa till kloka individer kanske det är på sin plats att skapa fler rum för att filosofera. Att på ett strukturerat sätt vrida och vända på hur vi ska leva och på de begrepp vi omger oss med, men sällan undersöker närmare. Ord som "frihet", "verklighet" eller "ansvar" öppnar en hel värld för deltagarna. Vi måste låta barnen få möta sin existentiella livsvärld på allvar. Vad händer oss om vi aldrig på allvar får närma oss dessa ämnen? Risker är att vi skapar ett "existentiellt vakuum", och jag tror att detta, tillsammans med den digitalisering vi nu försöker lära oss leva med, är starkt sammanflätat med den psykiska ohälsan hos unga i dag. Möjligheten är som jag ser det att vi låter barnen även få utveckla visdom i denna "undersökande gemenskap" som eftersöks i den filosofiska dialogen. Men många tror tyvärr att barn inte är redo för filosofiska samtal när de går i årskurs ett eller tidigare. Det beror på att vi är så vana vid att tänka att filosofi är något

vuxna gör. Detta stämmer givetvis inte, och det visar tydligt forskning på P4C (philosophy for children) som gjorts både i Sverige och i länder som England, USA och Australien. Forskningen som bedrivits sedan 80-talet av bland andra Matthew Lipman visar att "filosofierandet" har en rad positiva effekter inte bara på det sociala planet, utan även på de förmågor som barn ska utveckla enligt LGR 11. Som lärare kan man direkt integrera metod och material i sin dagliga undervisning i ämnen som svenska, samhällskunskap, bild, engelska och religion. Vi behöver få vara med tvivlet och vara osäkra, vara med det okända, våga ifrågasätta och utforska existensens djupare lager, om vi tror att visdom är något viktigt i ett samhälle.

Fortsättning

Jag har lärt mig att barn och unga ofta är väldigt medvetna om när vuxenvärlden inte funkar på det politiska och mellanmännsliga planet. De vet även vad man kan göra i stället, och de har en stark moralisk kompass och klok blick. Denna förmåga ska vi inte ta för given, då den behöver näring för att hållas levande. Vi bör ge barnen konkreta verktyg i skolan, i offentliga rum som bibliotek. Genom exempelvis filosofikaféer eller filosofiklubbar kan både moral och visdom odlas.

Vi behöver lära oss att lyssna på riktigt, tror jag, och involvera de unga rösterna mer, ta dem på allvar. Det jag sett under dessa möten runtom i Dalarna ger mig ändå hopp och tilltro till den kommande generationen, och jag hoppas att det även gett alla deltagarna själva hopp och stärkt dem i känslan av att vara medborgare och kunna påverka.

Det värsta vi kan göra är att stänga ute en så stor del av befolkningen och att vi med vår vuxna "realism" eller oro sprider hopplöshet, det smittar nämligen lätt av sig. I stället kan vi genuint undra tillsammans och vara beredda att ändra oss och ompröva våra idéer, annars låser vi oss lätt och det är inte speciellt konstruktivt för någon, eller för

demokratin, om den ska vara levande och sund och inte bara en vacker idé.

Med projektet kunde vi bjuda in barnen till det demokratiska samtalet, inte bara som en gömd del av skolundervisningen utan som i det här fallet ett filosofiskt konstprojekt med en fysisk skrift, ett flertal manifestationer i offentliga rum och en webbplats fylld av barnens budskap.

Jag hoppas att detta kan väcka tankar hos stora och små även utanför skolan, där deras åsikter om hur vi ska leva betyder något och både vuxna och politiker faktiskt lyssnar.

Det är på riktigt och inte bara en fin symbolisk gest till vuxenvärlden, utan något som sätter barnens perspektiv i första rummet. Vuxenvärlden visar med en gest att vi lyssnar. Sedan är det upp till vuxenvärlden att också visa om man kan ta till sig budskapen på allvar eller inte och om filosofiska samtal ska få en chans att bidra till vår demokrati eller ej.

Kommunstyrelsens ordförande Anna Hed och bildlärare Sylvia Måsan.

Konstnärerna Lars G Holm och P-O Söderlund.

Projektet gav mersmak!

I Mora kommun leddes Demografiprojektet av bildpedagog Sylvia Måsan, som arbetar både på kulturskolan och på två grundskolor. I Mora deltog ungefär 240 elever i projektet. Hon tror att filosofiska samtal och konst kan skapa värdefulla möten och uttrycksmöjligheter för unga.

AFFISCHERNA FRÅN MELLANSTADIEKLASSERNA i Mora och på Sollerön uttrycker så många kloka budskap, och det blev en fin utställning på Mora Kaffestuga. När jag var där för att sätta upp affischerna blev jag vid flera tillfällen tilltalad av personer, som gillade affischernas budskap eller tyckte att det var bra att barn och ungdomar fick uttrycka sina åsikter. Jag hörde också andra besökare samtala om affischerna.

Projektet avslutades med vernissage och "filosofika", där Adam

Wallenberg på ett skickligt sätt fick deltagarna, både unga och äldre, att intresserat diskutera begreppet visdom. Det gav mersmak! Vi är flera som vill fortsätta filosofera. Det pratades om en filosofiklubb för skolelever. En elev har föreslagit att första rubriken ska vara: "Vad är normalt?" Jag hoppas det blir av! Jag skulle också vilja ha återkommande filosofika för alla åldrar.

Sylvia Måsan, bildlärare, Kulturskolan Miranda, Noretskolan, Sollerö skola, Mora kommun

"Det är viktigt att alla känner att de är en del av samhället, och ett hållbart samhälle bygger på gemenskap och delaktighet. Demografiprojektet gav de unga möjlighet att komma till tals och uttrycka sina tankar på ett spännande sätt. Det här var ett bra sätt att få ta del av de ungas tankar, bilder och ord."

Anna Hed, kommunstyrelsens ordförande, Mora kommun

Tankar om affischen

i verkstaden på Orsa Grafik skapade barn och unga grafik tillsammans med konstnärerna Lars G Holm och P-O Söderlund. Mestadels trycktes affischer, men även T-tröjor fick bära grafiska budskap.

Grafiska tekniker lockar ofta till att förenkla uttrycket, att förtydliga. Detta gör dem lämpliga vid skapandet av slagkraftiga affischer med tydliga budskap. För att synas och uppmärksammas är det också viktigt att utmärka sig och sticka ut i det allmänna bruset.

Partiernas valaffischer följer i stort samma trend med porträtt av politiker och rätt intetsägande budskap, som ingen egentligen är emot. Demografikens affischer är betydligt mer fantasifulla och direkta i sina budskap. De väckte uppmärksamhet där de visades. Det handgjorda uttrycket gjorde att de stack ut.

Med mer tid och förberedelser hade vi, tillsammans med barnen, hunnit utforska affischen som uttryck ännu mer, till exempel genom att laborera mer med kontraster och förhållandet mellan text och bild.

Kan affischer påverka det politiska beslutsfattandet direkt? Eller har de snarare en indirekt effekt genom att påverka debatten, vilket i sin tur kan påverka politiken? Det är några av de frågor vi ställer oss.

P-O Söderlund & Lars G Holm

Demografik som feriearbete

I Sätters kommun tog Demografikprojektet formen av kultursommarjobb. Projektet fick stor genomslagskraft i kommunens organisation, och ungdomarna bjöds in till kommunfullmäktige för att förmedla sina budskap.

FOTO: MOHAMMED SALEH

ÅTTA UNGDOMAR I ÅLDERN 16–18 år erbjöds att under två veckor bidra till kommunens verksamhet genom sina perspektiv på tillvaron. De har fått lön för att ta plats, uttrycka sina tankar, experimentera och utveckla sitt eget skapande. Politiker, tjänstepersoner och medborgare har fått ta del av deras arbete både genom en utställning och genom de affischer som visades i samband med manifestationen inför valet.

Under workshoppar med professionella konstnärer, utflykter till konstmuseum och genom filosofisamtal om de stora frågorna har vi botaniserat i konstnärliga uttryck och utforskat skapandeprocessen utan krav på prestation. Vi har tryckt, byggt, fotograferat, målat med färg, kol och sprejburkar. Ungdomarna valde ut och lånade konst från Mentalvårdsmuseet, bland annat av Kaj Franklin och Elsa Grunewald, och hängde konsten i sin ateljé på Kulturhörnan. Av den lånade konsten och

”Kultursommarjobbet gav mig
... mod att våga uttrycka mig.
... känslan av att alla mina tankar
och känslor betyder något.”

ungdomarnas egna skapelser utformades deras ateljé till en fantastisk sommarutställning.

Feriearbetet har gett ungdomar möjlighet att ta plats och arbeta utforskande, undersökande och experimentellt. Deras uttrycksätt, tankar och idéer har lyfts fram och bekräftats. Genom feriearbetet har de nu hittat nya perspektiv på hur de ser på sig själva och omvärlden. De har utforskat nya ingångspunkter till eget skapande och tar sig nu vidare med en starkt självkänsla och en fördjupad relation till konst och kultur. Många

är intresserade av att söka samma feriearbete nästa sommar och visat nyfikenhet för konstnärliga yrken och utbildningar.

Det har varit oerhört värdefullt för oss som jobbar med barn och ungdom i Säter att få inblick i vad som händer i ungdomars inre och yttre värld. Utfallet av detta projekt utgör nu ett bra underlag för oss i kommunen att arbeta vidare med ungdomskulturen.

*Sofia Ylinen och Ulrika Hedin
Kulturförvaltningen Säter*

Det har gått några månader sedan ungdomarna i Säter sommarjobbade med demografiken. Några av dem träffades igen och summerade sina intryck tillsammans med Sofia Ylinen och Ulrika Hedin på kulturförvaltningen.

”Jag visste inte att politiker ville lyssna och prata med oss.”

DET STÅR KLART att feriearbetet blev något annat och något större än väntat för ungdomarna. Något nytt. De filosofiska samtalen gav mersmak, helt nya och, enligt ungdomarna, viktiga erfarenheter. Några uppger att de ”aldrig någonsin haft sådana samtal med någon i mitt liv”. Man vittnar också om hur man, i samtalen, hjälpts åt att nå nya insikter och hur man känt igen sig själv i andras tankar och åsikter. ”Någon annans tanke kunde hjälpa mig att bygga på min egen tanke.” Ibland var det svårt. Samtalen kunde röra komplicerade saker, till exempel skillnaden mellan identitet och personlighet.

Flera berättar om att de fått upp ögonen för konst och är mer uppmärksamma nu, att de ”ser på konst och affischer ute på ett annat sätt”. Man pratar också om affischen och dess uttryck som bärare av budskap, dess möjlighet att med enkla medel och former berätta om stora

livsfrågor och att sprida dessa till fler. Affischerna möjliggör att få tala till punkt, oemotsagd, ”det finns ingen som direkt debatterar bort min åsikt”.

”Visste inte att det skulle bli sån stor sak, att jag gjorde det här budskapet.”

Ungdomarna har utforskat hur det är att formulera sig genom konst, bilder och affischer. Det kan vara bra med fler verktyg än ord, menar de, och vissa budskap skildras tydligare med bilder, till exempel känslor. ”Innan hade jag svårt att uttrycka mig. Jag har nu förstått att om man inte vågar prata så finns andra sätt att uttrycka sig på.” De minns konsten på Mentalvårdsmuseet, som skapades av människor som av olika orsaker troligen behövt konsten.

Flera ångrar att de inte skrev sitt namn på sin affisch.

Konsten kan vara välgörande när man mår dåligt inuti menar flera, när man är sjuk i själen. En person säger:

”Jag har mycket tankar, dåliga tankar, när jag fick måla/skapa en hel dag släppte jag dem. Det var oväntat.”

Angående ungas möjligheter att komma till tals, berättar en person att ”vi har något att säga men vi har svårt att uttrycka det”. De upplevde sig lyssnade på genom affischernas budskap.

Många ungdomar är intresserade av och pratar gärna politik, berättar de, men de vill inte vara med i något parti. Någon tänker att ”politiker har en fast åsikt om det mesta, så varför skulle de lyssna till min åsikt?”. Man har inte uppfattat att vuxna vare sig lyssnar eller vill lyssna på unga. Det är också svårt att veta var och hur de kan kommunicera med politiker.

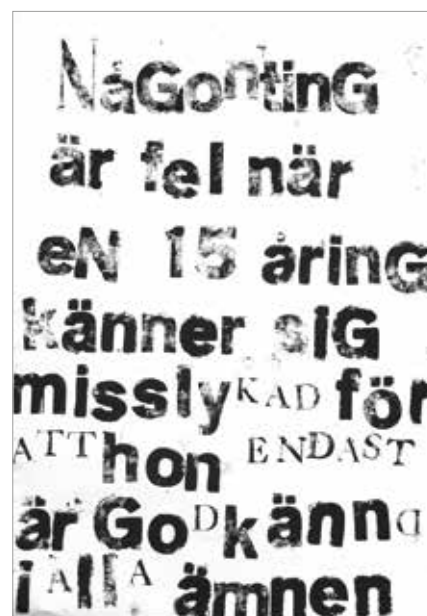
Projektet har gett dem mer kunskap om detta, uppger de. Men förtroende är viktigt för att man ska kunna kommunicera, att det är någon som lyssnar och som man haft kontakt med tidigare.

Hana Alipour.

Ida Hedin.

Tilda Elvingsson.

Karoliina från Ludvika med ett grafiktryck.

Med temat lycka och en bättre värld

Deltagare i See My Art har arbetat i grafiska tekniker i en workshop på Orsa Grafik samt med träsnitt, monotypier och bokstavstryck under en sommarkurs på Leksands folkhögskola.

Stefan från Orsa målar ett grafiskt tryck.

PROJEKTET SEE MY ART arbetar tillsammans med konstintresserade vuxna personer med kognitiva funktionsvariationer. En kognitiv funktionsvariation påverkar en persons förmåga att lära sig saker, tolka sinnesintryck, koncentrera sig, planera och fatta beslut. Även minnesförmågan kan påverkas.

Konstnärliga aktiviteter kan ha positiv betydelse för personer ur målgruppen eftersom de får möjlighet att använda och utveckla egna resurser men även att uttrycka sina drömmar och önsningar.

Därför är det viktigt att stödpersoner med konstnärligt intresse finns till hands med praktisk hjälp och ett

förhållningssätt som lyfter fram resurser och individuellt uttryck. I projektet har vi även bjudit in yrkesverksamma konstnärer för att inspirera och leda den konstnärliga processen. Vi vet att personer med funktionsvariationer har ett lågt röstdeltagande.

Filosofiska samtal är svåra för målgruppen eftersom de förs på en abstrakt nivå, så i stället för att använda begrepp som demokrati och delaktighet har vi samtalat om vad lycka är och hur vi kan få en bättre värld. Med dessa teman har deltagare arbetat i grafiska tekniker i en workshop i konstgrafiska verkstaden i Orsa samt med träsnitt, monotypier och bokstavstryck under en tvådagars sommarkurs på Leksands folkhögskola. Konstverken visas sedan i en "artbox" i Sparbanksparken i Leksand.

Att uppleva konst skapad av målgruppen är att ta del av resurser som inte har någon given plattform i samhället.

Britta Jonsson, projektledare See My Art

Johan från Leksand målar en monotypi.

Lina från Orsa med ett gelétryck.

Mats från Leksand skär i trä.

Therese från Orsa med sitt grafiska tryck.

Karolina från Orsa visar sitt grafiska tryck.

Stefan från Orsa skär i trä.

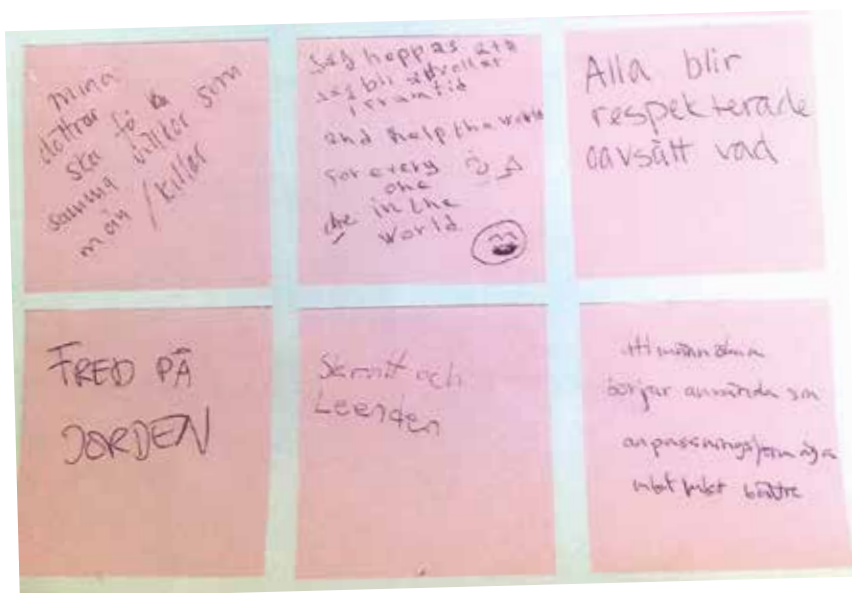
Utopia på Dalateatern

Många säger att vi lever i en orolig tid. Andra menar att allt går mot det bättre. Ja, vilken är berättelsen om vår tid och hur vill vi att berättelsen ska fortsätta?

FOTO PER ERIKSSON

Bild från föreställningen Utopia på Dalateatern.

Tankar som skrevs ner under workshoppen i föreställningen Utopia på Dalateatern.

UNDER HÖSTEN 2017 höll Dalateatern workshoppar i kreativt skrivande, samtal och drama med elever i sexan och sjuan i Borlänge och Falun. Utifrån dessa möten skapades föreställningen Utopia, som spelades på Maximteatern i Borlänge våren 2018. Vår utgångspunkt var att tillsammans med vår unga publik utforska samtiden och framtiden och vår inverkan på den. Hur ska jorden överleva, och är demokratin självklar? Vad har jag ansvar för? Om det finns människor om hundra år – hur kommer de att se på vår tid?

Föreställningen blev en vandrings-teater där vi guidade vår skolpublik, en klass i taget, genom olika rum på Maxim. Publikerna fick möta färgstarka karaktärer med fasta övertygelser och polariserade åsikter, bland annat Donald Trump som fladdrade förbi

i en scen. Efter en konfliktfylld och turbulent rundtur fick publiken landa i ett rum för reflektion. Där fick eleverna föreställa sig att de befann sig trettio år framåt i tiden, och de fick alla fundera på frågan: Hur hoppas du det är i Dalarna, Sverige, världen år 2048?

Svaren fick de skriva på varsin papperslapp. Var och en satt i fred och funderade innan de skrev, och många tog sig an uppgiften med koncentration och allvar. När lapparna var skrivna blev eleverna ledda in i ett lugnt och sinnligt rum med mjuk matta på golvet. Där fick de lägga sig på rygg i en cirkel och titta upp mot en specialbyggd stjärnhimmel i taket. Stämningen var andaktsfull när de sedan fick lyssna på hur skådespelarna läste upp orden från deras lappar. Efteråt var

det många som berättade att det var en cool upplevelse att få sina egna ord upplästa. Det gav tyngd och nya perspektiv.

På lapparna fanns små och stora förhoppningar om framtiden, både på ett individuellt och på ett globalt plan. Mycket handlade om klimatet, om fred på jorden. Någon skrev att den vill att alla ska få ett ps4, medan en annan skrev "jag hoppas att jag ska må bra" och en tredje skrev om liv på Mars. I ett avslutande samtal pratade vi om det vi hört, är det troligt att det kan bli så här i framtiden? Varför, varför inte? Många lyfte då fram dystopiska funderingar, att klimatförändringarna kommer bli värre, att världsledarna inte samarbetar utan bara vill ha makt, att det kan bli fler krig, mer övervakning av medborgare med mera.

Jag imponeras av publikens mångfacetterade funderingar och klokskap. Slående var att det, trots dystopiska farhågor, genomgående uttrycktes hopp. Framtidshopp. En tro på att det faktiskt går att förändra det som är dåligt, att vi tillsammans kan – och kommer att – ställa om till ett mer hållbart leverne för planetens överlevnad. Att ledare som Trump, Putin och Kim Jong-un inte kommer att regera för alltid. Att fred faktiskt kan vara framtiden.

För att nå dit krävs samarbete, både lokalt och globalt. Och respekt, både gentemot varandra och för jorden.

Elin Callmer, dramapedagog, Dalateatern

Manifestationen över hela länet

Lagom till valet visades affischer från projektet runtom hela Dalarna. Ett urval av 29 affischer och budskap från olika åldrar, olika kommuner och olika teman fick representera helheten och spreds över länet.

De kommuner som arrangerat workshoppar visade dessutom sina egna affischer. I samband med denna manifestation överlämnades en första version av detta fanzine till politiker i respektive kommun.

Smedjebacken

Utanför Konsthallen Meken i Smedjebacken.

Ungdomssamordnare Matilda Kilström och kommunalråd Fredrik Rönning vid "artboxen" på Vasatorget i Smedjebacken.

Mora

Utställning och filosofika i Mora Kaffestuga.

Utställning och filosofika i Mora Kaffestuga.

Ludvika

Skyltfönster, Ludvika centrum.

Skyltfönster, Ludvika centrum.

Borlänge

Fryshuset, Borlänge.

Kulturnämndens ordförande Rickard Rudolfsson tar emot fanzinet av projektledare Camilla Nyman vid "artboxen", Sveatorget, Borlänge.

Galleri Svarta Gran, Borlänge.

Galleri Svarta Gran, Borlänge.

Leksand

Vernissage av See My Arts utställning i "artboxen", Leksand.

Vernissage av See My Arts utställning i "artboxen", Leksand.

Kulturhuset, Leksand.

Kulturhuset, Leksand.

Vansbro

Smedbergsskolan, Vansbro.

Smedbergsskolan, Vansbro.

Orsa

"Artboxen" utanför Orsa Kulturhus.

Ostkupan i Orsa Kulturhus.

Stockholm

Affischerna visades i samband med en popuppkoncert för klimatet på Nytorget i Stockholm 7 september 2018. Evenemanget anordnades av organisationerna #WeDontHaveTime, Stormvarning och Föräldravårlet med anledning av klimatstreckande Greta Thunbergs viktiga budskap och det förestående valet. Under konserten framträdde bland andra Magnus Carlson, Patrik Isaksson, Helen Sjöholm, Kajsa Grytt och DJ Malin Evrenos (Y+M).

Klimatstreckande Greta Thunberg talar mellan musikuppträdandena.

Nytorget, Stockholm.

Nytorget, Stockholm.

Älvdalen

Vernissage, Älvdalens skola.

Kulturpedagog Gun-Britt Hurtig och kommunalråd Peter Egardt.

Kommunhuset Älvdalen.

Hedemora

Skolbiblioteket, Vasaskolan, Hedemora.

Skolbiblioteket, Vasaskolan, Hedemora.

Falun

Festivalen Granny goes street, Kulturhuset tio14, Falun.

Festivalen Granny goes street, Falun.

Affischer från sommarworkshop, Kulturhuset tio14, Falun.

Region Dalarna, Myntgatan, Falun.

Region Dalarna, Myntgatan, Falun.

Malung

Biblioteket, Malung.

Rättvik

"Artboxen" utanför Rättviks kulturhus.

Säter

Biblioteket, Säter.

Biblioteket, Säter.

Vernissage av sommarutställningen, Säter

Vernissage av sommarutställningen, Säter.

DEMOGRAFIKPROJEKTET är ett regionalt konst- och demokratiprojekt inom Anoda Ung Konst som låter ungas grafiska uttryck och röster ta plats i samhället. Projektet drevs och finansierades av deltagande kommuner och Landstinget Dalarna.

DEMO- GRAFIK

DIY-demografik – filosofisamtal

Detta är en lärarhandledning för att jobba med filosofiska samtal i skolan framtagen av Adam Wallenberg i samband med Demografikprojektet våren 2018. Projektet fokuserar på ungas filosofiska tankar och budskap till vuxenvärlden om en bättre värld. Detta materialn går att använda sig av i många andra grupp- och skolsammanhang också utanför projektet och kopplas lätt till teman från bild, svenska, samhällskunskap, etik, historia, religion med mera.

FILOSOFI – HUR DÅ?

Filosofi med barn och så kallad sokratisk dialog utgår från att skapa en undersökande gemenskap. Det gäller att tolka begrepp, analysera påståenden, se ur olika perspektiv, lyssna, värdera argument och påståenden, tänka kritiskt och kreativt och mycket mer. Gruppen får själva rösta fram ett tema eller en fråga i en filosofisk meny som samtalsledaren förberett. Man kan också låta eleverna lämna in frågor/temaförslag anonymt. Samtalsledarens roll är att fördela ordet, undvika att vara en auktoritet, ej tolka för mycket utan mest ställa utmanande frågor och låta gruppen själva få komma fram till vad de tänker.

*Filosofi
kan vara ett sätt att tänka
och förhålla sig till världen.
Det kan vara att tänka och samtala om
vad som är gott och vad som är ont,
vilka problem som finns i världen och
hur vi kan lösa dem,
vad som är lycka och
varför vi lever.*

FÖRBEREDELSE

1. Ställ stolar i en stor halvcirkel framför whiteboard eller liknande.
2. Projicera bilder, teman och frågor på projektorduk eller liknande.
3. Gå igenom tips för att filosofera med varandra.

REGLER FÖR ATT FILOSOFERA

- Vi frågar nyfikat: Varför? Vad? När? Hur?
- Inga rätt och fel, ingen debatt – vi samarbetar i dialog!
- Inget svar – vi förstår mer, lyssna noga och försök förstå (även om du inte håller med).
- Var redo att ändra dig.
- Vi söker flera perspektiv.
- De "stora" ämnena (t ex meningen med livet).

Adam Wallenberg är filosofisk praktiker, konstnär och konstpedagog på moderna museet. Läs mer här: www.amon-art.com

TIPS FRÅN ADAM

Dokumentera – för en filosofisk loggbok!

Det kan vara intressant och värdefullt att skriva ner exakt vad som sägs, utan tolkning. Det kallas för transkribering och behöver göras av någon annan än den som leder samtalet. I slutet av lektionen kan man läsa upp vad som sagts. I högre klasser kan elever turas om att transkribiera. Man får då ropa stopp om det går för snabbt! Det är en viktig övning i dygder som lyssnande och samarbete. Det går också att dokumentera samtalet genom att klassen efteråt sammanfattar vad som sagts medan läraren skriver upp det på tavlan.

Filosofisk loggbok: skriv ner exakt vad som sägs under samtalet, en pedagog kan göra detta, utan att tolka. Man kan läsa upp det som sagts i slutet i stället för att läsa upp det som står på tavlan.

Ta med filosofin hem!

Efter ett filosofiskt samtal kan eleverna få i uppgift att fundera ut en hemlig fråga. Sedan kan man diskutera frågan hemma med en vuxen eller reflektera över den i textform. Samla in frågorna nästa lektion, skriv upp på tavlan och läs upp. Be eleverna rösta fram en fråga att samtala om i små grupper. Avsluta genom att berätta i helgrupp.

Ställ många frågor!

Sokrates (469–399 f Kr) var expert på att ställa frågor när han filosoferade med andra i Aten. Som lärare kan du använda sex typer av *sokratiska* frågor under samtalet:

- *klargörande* (Vad betyder a? Vad är skillnaden mellan a och b?)
- *antaganden/normer* (t ex Vad antar vi här?)
- *metafrågor* (t ex Varför är den här frågan viktig?)
- *konsekvenser* (t ex Vilka konsekvenser får detta?)
- *anledningar* (t ex Varför?)
- *perspektiv* (t ex Vilka andra perspektiv finns? Håller alla med?)

Ett guldägg eller något annat magiskt föremål kan användas som "talarpinne". Det kan både underlätta lyssnandet i gruppen och ge kraft åt talaren.

FILOSOFISAMTAL (ca 60 min)

1. Introducera projektet och reglerna. (5 min).
2. Filosofisk fruktsallad. (10 min). Se bilaga Uppvärmning.
3. Läs upp teman en gång.
4. Läs igen och låt klassen rösta demokratiskt. (10 min).
5. Tankepaus på frågan i tystnad 1–3 min (lärare skriver upp tema + frågor på tavlan och repeterar).
6. Helgrupp filosofisamtal (tips: om stor grupp, låt ena halvan sitta tysta och lyssna noga i en ring utanför en inre ring med barn som får börja prata – byt sedan plats efter ca 10 min).
7. Meta-samtal – barnen själva får sätta ord på vad som sagts och vad vi kommit fram till. (10 min +).

Tips: börja med bikupor (samtal två och två) några minuter i steg 4 varje gång cirkeln skiftar!

Värm upp ytterligare med en saga efter fruktsalladen. Läs sagan högt och samtala om frågorna.

FILOSOFISK SAGA

Det var en gång två barn, en pojke och en flicka som hette ... och ... . Pojken var ... år och flickan var ... år. De bodde i ett land långt långt borta. De älskade att leka i naturen och de kunde faktiskt prata med djuren, som var deras kompisar också. Det fanns ... och ... till och med ... .

En dag hittade de en sak i skogen. Det var en liten maskin som var rostig, men den var faktiskt av guld. På maskinen fanns tre knappar: "bakåt", "nutid" och "framåt". Vilken knapp tryckte de på?

Ja, framåt. De kom 100 år framåt i tiden! Hur kände sig barnen? Hur tror bonden världen såg ut? I den här världen fanns ingen natur kvar. Den var borta. Barnen kände sig ... . Varför?

Men! Plötsligt kom ett stort djur gående mot flickan och pojken. Det var en ... . När den kom nära såg den ledsen och trött ut. Barnen frågade, varför är du ledsen? ... sa: Människorna kom med maskiner och tog bort mitt hem, nu är jag ensam och träden jag älskade är borta.

... frågade flickan och pojken: Varför gjorde människorna så? Det är orättvist att människorna gjorde så mot oss för att de har mer makt.

Men då kom flickan på en idé! Hon viskade till pojken, och han tyckte också att det var en jättebra idé. Barnen sa att de hade en maskin, och de lovade att åka tillbaka i tiden och fixa så det blev annorlunda. ... blev så glad att den började hoppa fast den var så gammal! Den fick hopp om att det kunde bli annorlunda. Barnen tryckte på maskinen, gissa vilken knapp? Precis, bakåt. De kom 100 år tillbaka igen.

Det var inte för sent.

Men vad skulle då människorna göra annorlunda om ni fick bestämma?

Vad kunde barnen göra? Vad handlade sagan om?

Människan och naturen

Makt

Orättvisa/rättvisa

Godhet och ondska

Teknologi

ÅK 7 – GYMN

FILOSOFISAMTAL (ca 1–2 lektioner/tema och fråga)

1. Introduktion. (10 min).
2. Filosofisk fruktsallad. (ca 10 min). Se bilaga Uppvärmning.
3. Rösta fram tema och fråga, 1 röst var. Obs: valt tema + frågor skrivs upp på tavlan. (10 min).
4. Tankepaus. (3 min).
5. Prata i bikupor, ca 4–5 elever per bikupa. (10 min).
Tips: repetera först "reglerna", t ex på tavlan.
6. Börja med en runda, varje grupp delar något kort och de andra lyssnar. (30 min).
7. Tankepaus. (3 min).
8. Helgrupp – vi ställer frågan på nytt och lärare skissar lite begrepp, distinktioner m m på whiteboard. (45 min).
9. Metasamtal – vi avrundar och eleverna läser upp det som skrivits på tavlan. (15 min).

FILOSOFI

(enl Svensk ordbok)

substantiv ~n ~er

Vetenskapen som studerar de grundläggande villkoren för tillvaron, vetandet och moralen

UPPVÄRMNING – FILOSOFISK FRUKTSALLAD

Förberedelse: Skriv ut påståenden, klipp ut, vik på mitten och lägg remsorna i en ask mitt på golvet. Förklara reglerna. Ta bort en stol från ringen och låt en elev utan stol få börja med att läsa upp en lapp.

Regler: Om man håller med byter man plats, annars sitter man kvar. Gradvis kan lärare/pedagog ställa följdfrågor till dem som bytt plats och sitter kvar för ett höra **VARFÖR** de gjorde så. Undvik att vara för utpekande bara, fråga i stället *Ni som bytte plats, vilka var det? Räck upp en hand! Okej, varför bytte ni?*

Klipp ut påståenden utifrån vad ni tror passar gruppen. Blanda "lätta" och "svåra", i äldre klasser kan elever även göra egna påståenden **EFTER** att ni röstat fram temat eller att läraren lägger till fler påståenden!

Snapchat är bättre än instagram

Dillchips är godare än sourcream

Våren är skönare än hösten

TV-spel är roligare än film

Demokrati är att alla får rösta som de vill

Vi lever i en demokrati

Politiker borde lyssna mer på barn och unga

Demokrati är inget man får utan något man skapar

Vi har mer makt än vi tror – om man demonstrerar så lyssnar politikerna

Politiker vet vad som är bäst för samhället

Klimatet är den viktigaste frågan just nu

Framtiden kanske ser mörk ut, men det finns hopp!

Vi kan påverka hur framtiden blir

De vuxna måste ta mer ansvar för planeten

Barn och unga kan också ta ansvar för planeten

Vi kan påverka politiker och dem som bestämmer i samhället

Vi har mycket rättigheter men inget ansvar i en demokrati

Alla demokratier är exakt likadana

Imagine Dragons är bättre än Michael Jackson

Hiphop är bättre än jazz

Det är inte så svårt att vara en god människa – politiker borde lyssna mer på barn och unga

Det finns mycket dåligt men också mycket bra i världen

Barn och unga borde få veta mer om politiken

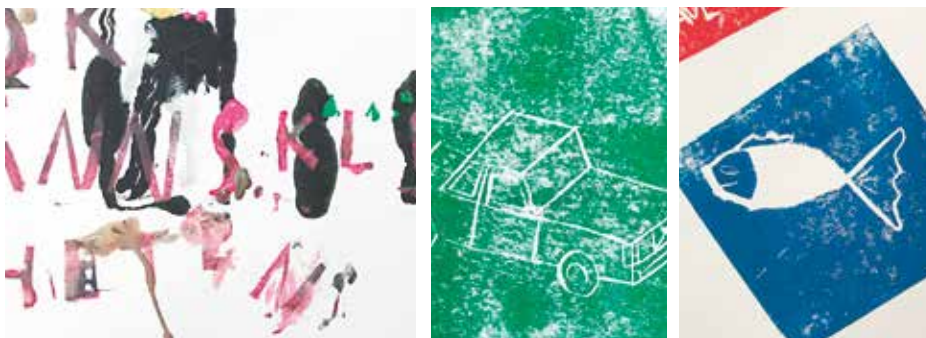

FILOSOFISKA MENYFÖRSLAG

ÅK 1–4

- Människan och naturen – *hur ska man rädda naturen? Vad är den djupaste orsaken till att människan förstör miljön? Vad borde de som bestämmer ändra?*
- Teknologi – *när är teknologi bra och dåligt? Kan vi bli robotar i framtiden? Behöver politiker ändra i lagen för att använda teknologi? Exempel?*
- Makt – *vad är makt? Vad kan vi påverka? Vad har kändisar för makt? Varför?*
- Orättvisa/rättvisa – *var i kroppen sitter känslan för rättvisa och när kommer den? Hur gör man världen mer rättvis? Varför finns egentligen orättvisa i samhället?*
- Godhet och ondska – *varifrån kommer ondskan i världen? Hur kan man hjälpa till så att ondska förhindras eller försvinner?*

ÅK 7–GYMN

- Kunskap – *vad är kunskap? Vad är skillnaden mellan på kunskap och visdom? Vad för slags kunskap behövs för att skapa en bra värld?*
- Demokrati – *vad har vi för rättigheter i en demokrati? Har vi något ansvar i en demokrati? Vad är viktigast för att skapa en bra demokrati?*
- Människan och naturen – *hur ska man rädda naturen? Vad är den djupaste orsaken till att människan förstör miljön? Vad borde de som bestämmer ändra?*
- Teknologi – *när är teknologi bra och dåligt? Kan vi bli robotar i framtiden? Behöver politiker ändra i lagen för att använda teknologi? Exempel?*
- Egoism – *är egoism farligt för världen? Vad är motsatsen till att vara ego? Kan vi välja hur ego vi vill vara?*
- Frihet och ansvar – *vad har vi som människor ansvar för? Är ansvar och frihet lika viktigt? Vad har vi för ansvar för oss själva, andra och världen?*
- Makt – *vad är makt? Vad kan vi påverka? Vad har kändisar för makt? Varför?*
- Orättvisa/rättvisa – *var i kroppen sitter känslan för rättvisa och när kommer den? Hur gör man världen mer rättvis? Varför finns egentligen orättvisa i samhället?*
- Materialism – *vad betyder framgång? Hur viktigt är pengar egentligen? Varför köper vi så mycket saker?*
- Godhet och ondska – *varifrån kommer ondskan i världen? Hur kan man hjälpa till så ondska förhindras eller försvinner?*

Webbplatser

www.filosofiskpraxis.org

www.filosoferamedflera.se

www.amon-art.com

<https://www.sapere.org.uk>

<http://www.sophianetwork.eu>

<https://www.modernamuseet.se/stockholm/sv/besok-museet/skola/>

Litteratur

AVHANDLINGAR OCH FORSKNING

Almgren, E. (1996). *Att fostra demokrater: om skolan i demokratin och demokratin i skolan*. Doktorsavhandling. Acta Universitatis Upsaliensis.

Aspán, M. (2009). *Delade meningar: om värdepedagogiska invitationer för barns inflytande och inkännande*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet.

Bergdahl, L. (2010). *Seeing Otherwise: Renegotiating religion and democracy as questions for education*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet.

Broman, A. (2009). *Att göra en demokrat? Demokratisk socialisation i den svenska gymnasieskolan*. Doktorsavhandling. Karlstads universitet.

Elvstrand, H. (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. Doktorsavhandling. Linköpings universitet.

Gardelli, Viktor (2016). *To Describe, Transmit, or Inquire. Ethics and technology in school*. Doktorsavhandling. Luleå tekniska universitet.

Hartman, S., Roth, K. & Rönnström, N. (2003). *John Dewey – om reflektivt lärande i skola och samhälle*. Stockholm.

Library of Curriculum Studies, 12.

Jonsson, B. & Roth, K. (2003): *Demokrati och lärande: om valfrihet, gemenskap och överväganden i skola och samhälle*. Lund: Studentlitteratur.

Liljestrand, J. (2002). *Klassrummet som diskussionsarena*. Doktorsavhandling. Örebro universitet.

Liljestrand, J. (2011). *Demokratiskt deltagande – diskussionen som undervisning och demokrati*. Stockholm: Liber.

Malmhether, B. & Ohlsson, R. (1999): *Filosofi med barn. Reflektioner över ett försök på lågstadiet*. Stockholm: Carlssons.

Pihlgren, A. S. (2008). *Socrates in the Classroom. Rationales and effects of philosophizing with children*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet.

Roth, K. (2001). *Democracy, Education and Citizenship. Towards a theory on the education of deliberative democratic citizens*. Stockholm Institute of Educational Press.

DEMOGRAFIKPROJEKTET är ett regionalt konst- och demokratiprojekt inom Anoda Ung Konst som låter ungas grafiska uttryck och röster ta plats i samhället. Projektet drevs och finansierades av deltagande kommuner och Landstinget Dalarna.

DEMO- GRAFIK

DIY-demografik – grafisk workshop

Detta är en lärarhandledning för att jobba med grafik i skolan framtagna i samband med Demografikprojektet våren 2018 av Hilda Lindström. Projektet fokuserar på ungas grafiska uttryck och budskap om en bättre värld. Detta material går att använda sig av i många andra grupp- och skolsammanhang också utanför projektet och kopplas lätt till teman från bild, svenska, samhällskunskap, etik, historia, religion med mera.

GRAFIK – HUR DÅ?

Denna workshop bygger på att göra grafiska affischer med budskap grundade på tankarna från filosofisamtal eller annat ni jobbat med i skolan. Ta med er dessa frågor och funderingar. DIY-grafik grundar sig på en återvinningstanke, att man med enkla medel och utan tillgång till en tryckpress ska kunna skapa grafik hemma eller i klassrummet.

Do it yourself! Nedan kommer några förslag om tillvägagångssätt, men har ni bättre idéer så prova gärna dem.

Titta er runt efter material som ni tror går att använda i tryckprocessen. Var inte rädda för att experimentera. Materialen går alltid att byta ut, ju mer man experimenterar desto mer lär man sig.

FÖRBEREDELSE

1. Presentera affischer med politiska budskap för gruppen före lektionen. Inspiration/bildbank finns att ladda hem från Demografiks Dropbox. Du hittar länken på www.demografik.se. (10–20 min).
2. Dela in klassen i mindre grupper om fyra pers/grupp.

Hilda Lindström är konstnär och grafiker, verksam i Falun, Stockholm och Bukarest. Läs mer här: www.hildalindstrom.net

TIPS FRÅN HILDA

MATERIAL

- Skissmaterial: A3-papper, blyerts, sudd, ev. svarta tuschpennor
- Tryckvals (roller att färga in tryckplattor med). Har man tur finns de redan i bildsalen, annars kan man beställa på IB Wahlströms, från 86 kr till 350 kr.
- Skärknivar eller saxar.
- Frystejp, penslar, bomullstops, trycksvamp/tvättsvamp/skumgummisvamp, papptallrikar att ha färg på, glasskiva/mdf/plexiglas att valsa upp färgen på.
- Schablon: Vad har ni i klassrummet? Kartong, overhead/plastficka/oh-film, stabilare papper.
- Färg: akrylfärg eller liknande. Till schabloner fungerar också sprejfärg bra.
- Affisch: A3-papper till affischmaterial, gärna ett lite styvare papper, som tål flera lager färg. Beräkna 1–2 st per grupp.
- Struktur: bubbelplast, snöre, toalett/hushållsrulle, tyg, kartong, tidningspapper, frukt, grönsaker m m.
- I stället för tryckpress: använd t ex brödkavel, vinflaska, matsked, vals (utan färg), händer att trycka med, ställ eller sätt dig på trycket, hjälps åt att gemensamt trycka för hand.

LÄNKAR TILL INSTRUKTIONSFILMER

- **Videolänk 1.** Exempel på hur man kan trycka grafik med plastpåsar:
1. <https://vimeo.com/79070572>
- **Videolänk 2–5.** Exempel på hur man kan göra enklare schabloner: (här kan man byta ut kartong mot vanligt papper och skärkniv med en sax, om man inte har det på skolan, eller inte vill att eleverna ska använda skärkniv):
2. <https://www.youtube.com/watch?v=iNuwp-i7FW8>
3. <https://www.youtube.com/watch?v=BzQ38ER3aSg>
4. <https://www.youtube.com/watch?v=dle60rAf-3g>
5. https://www.youtube.com/watch?v=rIwxJwn_6Ug
- **Videolänk 6.** Exempel på monotypi:
6. https://www.youtube.com/watch?v=_GAeAYMH0bE

ÅK 1–4

Den grafiska konsten delar till stor del historia med boktryckarkonsten. När de grafiska tryckteknikerna först introducerades för västvärldens konstmarknad rörde det sig ofta om reproduktioner – svartvita kopior av redan kända motiv och konstverk som trycktes upp, såldes och spreds. På detta sätt fick fler personer möjlighet att se och uppleva kända verk.

GRAFISK WORKSHOP (ca 2,5 tim)

Vi formulerar färdiga budskap utifrån tidigare filosofisamtal eller hemuppgifter och skapar grafiska affischer med enkla tekniker.

1. Grupper om 4. Diskutera fram ett gemensamt budskap, grundat på tankar från filosofisamtalet. (20 min).
Förslag till hemuppgift: eleverna får gärna ha ett färdigt budskap till vuxen-världen/beslutsfattare de ska arbeta med, innan de sätter i gång med grafisk workshop.
2. Två personer skissar på text, två personer skissar på bild. (20 min).
3. Skissen överförs med hjälp av den grafiska tekniken monotypi och ev. schabloner. Måleri på plastpåsar (se videolänk 1 under rubriken material). (20 min).
4. Två och två trycker text och bild på ett tjockare A3. Text kan göras med schabloner, dvs att man ritar texten på ett A3, klipper/skär ut bokstäverna. Sedan lägger man schablonen på affischen, tejpar fast den så den inte flyttar på sig, tar en svamp (kökssvamp, tvättsvamp, vad man har på plats) och duttar i färgen. Man kan också använda sprejfärg. (Exempel videolänk 2–5) (60 min).
5. Samla gruppen och titta på affischerna tillsammans. Utvärdera, förslag till frågor: Vad har ni i de olika grupperna gjort? Hur tänkte ni (budskap, text, bild och färgval)? Vad tänker/ser resten av gruppen? (20 min).
6. Dokumentera klassens affischer och visa för världen. Publicera gärna digitalt i sociala medier, på skolans eller kommunens webb eller dylikt.

Bucklar sig pappret kan man lägga det i press efter att färgen torkat.

ÅK 7 – GYMN

Ordet "GRAFIK" kommer från grekiskans "graphikós" som betyder "skrift" och syftar på ett avtryck från en infärgad tryckplatta. För att skapa ett grafiskt tryck finns olika tekniker som delas in i fyra huvudområden: djuptryck, högtryck, plantryck och genomtryck. Teknikerna är uppdelade efter hur man arbetar med tryckplattan och var färgen sedan fastnar (t ex i de djupa, höga eller platta ytorna, med fett eller vatten m m).

GRAFISK WORKSHOP (ca 2,5 tim)

Vi tittar på politiska bilder, analyserar och skapar egna budskap baserade på tidigare filosofisamtal. Vi trycker affischer i enkla tekniker.

1. Titta på politiska bilder och analysera tillsammans budskap och uttryck. Vad vill man säga med dessa affischer? Vad har man gjort för att förstärka budskapet? Med komposition, färgval, typsnitt? Hänger texten och bilden ihop? Vilken målgrupp riktar sig affischen till? Vad tycker ni, fungerar det eller skulle affischen kunna förbättras? I så fall hur? (15 min).
2. Grupper om fyra. Diskutera fram ett gemensamt budskap grundat på tankar från filosofisamtalet. (20 min).
3. Två personer skissar på text, två personer skissar på bild. (20 min).
4. Skissen överförs med hjälp av den grafiska tekniken monotypi och ev. schabloner. Måleri på plastpåsar (se videolänk 1 under rubriken Material). (15 min).
5. Två och två trycker text och bild på ett tjockare A3. Text kan göras med schabloner, dvs att man ritar texten på ett A3, klipper/skär ut bokstäverna. Sedan lägger man schablonen på affischen, tejpar fast den så den inte flyttar på sig, tar en svamp (kökssvamp, tvättsvamp, vad man har till hands) och duttar i färgen. Man kan också använda sprejfärg. (60 min).
6. Samla gruppen och titta på affischerna tillsammans. Utvärdera, förslag till frågor: Vad har ni i de olika grupperna gjort? Hur tänkte ni (budskap, text, bild och färgval)? Vad tänker/ser resten av gruppen? (20 min).
7. Dokumentera klassens affischer och visa för världen. Publicera gärna digitalt i sociala medier, på skolans eller kommunens webb eller dylikt.

Bucklar sig pappret kan man lägga det i press efter att färgen torkat.

Tack

Ett alldeles särskilt stort tack till alla barn och unga för deras bidrag till en bättre värld. Tack alla politiker som tagit emot och lovat lyssna på de viktiga budskapen. Tack alla kommuner för gott och givande samarbete. Och sist, tack till Kristina Klockar, tidigare kultursamordnare i Orsa, Hanna Nielsen, konstnär, Jordi Arkö, tidigare konstkonsulent, samt kollegan Titti Lorentzson som alla bidragit med viktig kompetens, värdefulla perspektiv och outsinlig kraft till projektet. <3

Camilla Nyman, projektledare Demografik samt konsulent Enheten Scen Dans Konst
Anneli Strömberg, chef Enheten Scen Dans Konst

Medverkande

De grafiska röster som samlats i detta fanzine är framtagna inom ramen för Demografikprojektet under våren och sommaren 2018, i samarbete med följande verksamheter och enskilda frilansare:

Adam Wallenberg
Anoda Ung Konst
Avesta Art
Avesta kommun
Borlänge Modern
Dalateatern
Gunnel Johansson
Hilda Lindström
Karin Källberg
Konsthallen Meken
Kulturhuset tio14
Kulturskolan Miranda i Mora
Lars Hammer
Lars Holm
Landstinget Dalarna, Enheten Scen Dans Konst
Mentalvårdsmuseet i Säter
Mora folkhögskola
Orsa kommun
Orsa Grafik
Pernilla Jansson
P-O Söderlund
See My Art
Säters kommun
Älvdalens kommun

